

Департамент освіти Вінницької міської ради
Міський методичний кабінет
Заклад «Навчально-виховний комплекс:
загальноосвітня школа I – III ступенів – гімназія №6
Вінницької міської ради»

Л. В. Коваленко

Методи та прийоми емоційного налаштування на урок

Навчально - методичний посібник

ВІННИЦЯ

2014

Автор – укладач *Коваленко Ліна Василівна*, учитель української мови та літератури закладу «Навчально-виховний комплекс: загальноосвітня школа I – III ступенів-гімназія № 6 Вінницької міської ради»

Коваленко Л.В. Методи та прийоми емоційного налаштування на урок. Навчально-методичний посібник / Л.В.Коваленко. – Вінниця: ММК, 2014, - 111с.

Рецензенти:

Н.М. Павликівська , доктор філологічних наук, професор, завідувач української мови Вінницького державного педагогічного університету ім.Коцюбинського.

В.В. Каплінський, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Вінницького державного педагогічного університету ім.Коцюбинського.

Рекомендовано науково-методичною радою закладу

(протокол № 3 від 13.12.2013)

У даному посібнику автор пропонує різноманітні методи та прийоми позитивної настанови учнів на урок, застосовуючи які, педагоги без особливих зусиль зможуть налаштувати клас на продуктивну діяльність.

Для вчителів, студентів педагогічних закладів.

З М І С Т

ВСТУП.....	1
------------	---

РОЗДІЛ І

1.1.Сугестії	4
1.2.Демотиватори	14
1.3.Афірмації.....	18
1.4.Тести.....	19
1.5.Метафори	25
1.6. Ігри кокології	31
1.7.Діагностика емоційного стану учнів	33
1.8. Дихальні вправи	42
1.9.Музика	44
1.10.Фотографії	45

РОЗДІЛ ІІ

1.1. Урок з української літератури (6 клас)	47
<i>Емма Андіївська. Казка-притча «Говорюча риба». Порушення питань моралі, дружби, сили слова у творі</i>	
1.2. Урок з української літератури (8 клас).....	59
<i>І. Карпенко-Карий. Короткі відомості про життя і творчість видатного українського драматурга ХІХ ст.. Про театр «корифеїв». Трагікомедія «Сто тисяч»</i>	
1.3. Урок з української літератури (10 клас).....	67
<i>Новела «Сойчине крило». Зображення жіночої долі в новітній інтерпретації. Гуманістичний пафос новели І.Франка</i>	
1.4. Урок з української літератури (10 клас).....	82

Новелістична акварель «На камені» М. Коцюбинського. Майстерність художньої деталі та зорових образів. Своєрідність композиції. Образи Алі та Фатьми

1.5. Урок з української літератури (10 клас)..... 90

Образи нових жінок-інтелектуалок — талановитої піаністки Софії, гордої духом Марти, пристрасної і вольової художниці Ганнусі у новелі “Valse melancholique ” Ольги Кобилянської. Глибоке відтворення внутрішнього світу героїнь через мелодію вальсу

1.6. Урок з української мови (10 клас)..... 100

Стилістичні засоби фонетики, лексикології, фразеології. Словотворчі засоби стилістики (повторення)

ВИСНОВКИ 107

ДОДАТКИ:

Додаток А

Додаток Б

ЛІТЕРАТУРА 110

ВСТУП

А. Фар'єр, швейцарський педагог (1879-1960), написав легенду про те, як люди створили школу за нашіптуванням диявола.

«...І створили школу так, як велів їм диявол. Дитина любить природу, тому її замкнули в чотирьох стінах. Дитині подобається, що її робота має якийсь сенс, тому все побудували так, щоб її активність не приносила ніякої користі. Вона не може залишатись без руху - її примусили сидіти. Вона любить працювати руками, а її вчили теорій та ідей. Вона любить говорити - їй наказали мовчати. Вона прагне зрозуміти - її змусили вчити напам'ять. Вона хотіла б сама шукати знання - їх дають у готовому вигляді... І тоді діти навчилися того, чого б ніколи не навчилися в інших умовах. Вони навчилися обманювати та лицемірити.

Як і хотів того диявол, деякі люди зачали, стали понурими та пасивними, втратили всякий інтерес до життя, зникли їхнє щастя та здоров'я. Зникли Любов і Доброта. Думки стали сухими та сірими, душі зачерствіли, серця озлобились...»

Ця легенда певною мірою залишається актуальною й сьогодні. Для навчання, як і для творчості, необхідне почуття свободи. Розв'язуючи поставлене перед школою завдання, - формувати творчу особистість, ми всі маємо пам'ятати, що для цього, в першу чергу, школа не повинна руйнувати природну креативність дитини.

У світовій педагогічній практиці існує безліч рецептів справжнього навчання. Але всі вони так чи інакше стосуються одних постулатів, які нам добре відомі. Гордон Драйден із цього приводу сказав: «Ідея - це нова комбінація старих елементів. Немає нових елементів, є тільки нові комбінації».

Отже, як би не називалися нові технології, навчання мусить бути захоплюючим, наповненим, а ще воно має охоплювати релаксацію, дієвість, стимули, **емоції**.

Видатний педагог Песталоцці пропонував починати будь-яке спільне навчання людей з об'єднання їх "через настрої".

У працях відомого педагога К.Д.Ушинського знаходимо чимало цікавих висловлювань про особливості розвитку емоційних станів школярів. Привертає увагу думка педагога, що дитина розпізнає серцем почуття, які вона викликає в дорослих: «Переживання, що промайнули на обличчі і в очах у дорослої людини, інстинктивно відбиваються в нервах дитини і впливають на її душевний стан». Справедливо пише К.Д.Ушинський, що "діти не вміють приховувати своїх почуттів, та, коли їх переслідуватимуть за почуття, вони швидко навчаться таїти їх і тоді – вихователь блукатиме у темряві".

Свого часу, виступаючи з доповіддю в Інституті соціальної педагогіки, відомий психолог, педагог Януш Корчак продемонстрував у рентгенівському кабінеті серце хлопчика, який злякався в новій обстановці. Поставивши його на мить перед рентгенівським апаратом, педагог звернувся до слухачів: "Дивіться і пам'ятайте. Тоді, коли ви гніваєтесь і коли ви втомились, коли діти стають нестерпні і виводять вас із себе, коли ви сердитесь і галасуєте, коли в нападі гніву ви намагаєтесь покарати, згадайте, що так виглядає і так реагує серце дитини".

Англійський учений Стоуенс довів, що учні, які емоційно налаштовані на урок, досягають значно більших успіхів, ніж ті, яких не заохочували.

Отже, вплив учителя на психологічний клімат у класі дуже великий. У забезпеченні творчої співпраці важливу роль відіграє **емоційне налаштування на урок.**

Напевно, ніхто не заперечуватиме, що ставлення та сприйняття впливає на навчання. Коли ми маємо позитивний настрій, потяг до навчання зростає, якщо ж негативний, то навчання не має успіху.

- Стали рівнесенько! Олександр, чому ти досі не підготувався до уроку? Олено! Припини розмови! Нарешті! Доброго дня, діти! Сідайте. Розгорніть, будь ласка, зошити, запишіть тему уроку.

Ми все життя поспішаємо, адже необхідно виконати програму і так хочеться кожному вчителю, не витрачаючи даремно і хвилини, подати на уроці якомога

більше матеріалу. Але при цьому ми забуваємо, що на навчання впливає два основних фактори: *стан і стратегія*. Третім, звичайно ж, є сам *зміст навчання*.

Стан – це правильний настрій, що налаштовує на навчання. Проте традиційні шкільні системи часто ігнорують роль стану. А даремно, бо він найвагоміший серед інших. Учень повинен «розкритися» ще до того, як приступить до навчання. Адже тільки «розкрившись» емоційно, він зможе досягти стану максимальної кмітливості. Тому, щоб учні почували себе комфортно та безпечно, можна застосувати багато способів:

- *хвалити учнів за важливі досягнення у школі та поза її межами;
- *вибрати час на початку навчального року для того, щоб учні заповнили цікавий тест;
- *на батьківських зборах поділитися історіями, якими б пишалися батьки і діти;
- *реагувати спокійно на неправильні або недостатньо повні відповіді (це дуже важливо, бо впливає на формування почуття захищеності в учнів);
- *підкреслювати насамперед те, що було правильно;
- * повторювати питання, перефразувати їх, що може допомогти учням краще зрозуміти їх;
- *визнавати індивідуальні можливості учнів (усі учні дуже різні, вони прийшли до школи з різним досвідом, інтересами, знаннями, можливостями та сприйняттям світу);
- *поважати думку учнів;
- *стимулювати повагу та взаємодопомогу учнів;
- *користуватись активним слуханням: установлювати зоровий контакт з кожним учнем на уроці, навмисно підходити до кожного з учнів, називати ім'я учня, до якого звертаєшся, уважно і до кінця вислуховувати думку учня, посміхатись тощо.

Досягнення можливі лише тоді, коли ми віримо, що можемо це зробити; ми наражаємося на невдачі, якщо очікуємо їх. Вчені підраховали: життєвий успіх лише на 20% залежить від рівня IQ. А що ж інші 80%? Думка спеціалістів вельми оптимістична. Вся справа в Емоційному Інтелекті (EQ)! Чим вищий його показник,

тим щасливіша людина. І що найголовніше – EQ можна розвивати. Дослідники стверджують, що кращий період для цього - дитинство. А все тому, що в мозку дитини встановлюються мільйони зв'язків, які відповідають за нервові реакції, спосіб мислення, поведінку. Створення сполучень, які дозволяють розвинути емоційний інтелект, вимагають значних зусиль. Однак при цьому значно легше формувати EQ у дитини, ніж у дорослого.

РОЗДІЛ І

1.1.СУГЕСТІЇ

Сила *сугестії* – поради, навіювання – має величезне значення під час навчання. У своїй роботі я використовую такі сугестії.

«Ланцюг довіри»

- **Діти, для того, щоб ми ефективно працювали, маємо більше довіряти один одному, маємо бачити те, що є у нас спільного.**

(В учнях необхідно розвивати навички довіри. Учням пропонується відшукати і назвати щось спільне з сусідом, утворюючи своєрідний ланцюг).

«Коло компліментів»

Для розвитку комунікативних навичок можна використати «Коло компліментів». Учні стають у коло і, взявшись за руки, по колу говорять один одному комплімент. Або *«Обміняймося компліментами»*. Учні записують у зошит сусіда по парті комплімент.

«Коло успіху»

Для створення позитивного настрою учні продовжують речення: «Я успішний, тому що...»

«Від щирого серця»

Учні, передаючи іграшку у вигляді серця, бажають одне одному всього найкращого від щирого серця.

«Хвастоці»

Кожен повинен похвалитися перед класом своєю якістю, умінням.

« А також я...»

Учень називає провідну рису свого характеру, а потім, витягнувши зі скриньки листочок, на якому записано, прикметник, що виражає якісну характеристику людини, наприклад, «А також я врівноважений», повинен аргументовано підтвердити або спростувати цю думку.

«Чим ми схожі»

Вітаючи один одного по черзі, учні підкреслюють свою спільність з сусідом.

«Я в тобі впевнений»

Учні дивляться в очі сусідові по парті. Потім по черзі висловлюються, щоразу починаючи фразу наступними словами: «Я впевнена, що ти ...» Наприклад: «Я впевнена, що ти допоможеш мені, якщо мені буде потрібно», «Я впевнений, що ти ніколи не скажеш про мене погано ».

«Добрі новини»

Учасники групи вітають один одного по черзі, описуючи будь - яку подію, пов'язану з успіхом або досягненням мовця.

«Криголам»

Учні тримають у руках серветки. Учитель дає інструкції:

- складіть серветку вдвоє, відірвіть правий нижній кут;
- знову складіть серветку вдвоє, відірвіть лівий нижній кут (і так доти, доки можна рвати папір) ;
- розгорніть папір.

- Чому серветки різні?
 - Чи є у когось правильна чи неправильна серветка?
- (Отже, всі мають рівні права для самореалізації).

«Імпульс потиску»

- Своїм потиском руки я передаю імпульс гарного настрою. Ваше завдання: отримавши імпульс, передати його іншому.

«Зіпсований телефон»

Учитель тихенько передає побажання учневі, той переказує далі й останній записує побажання на дошці.

«Абетка гарних слів»

Учням називається літера, наприклад «Д». Вона є головною героїнею гри. Кожен учасник повинен назвати гарне слово, що починається на цю літеру (доброзичливий, добрий, дружній, досвідчений...). Можна присвячувати одне з названих слів однокласнику, називаючи його ім'я.

«Спіймай мій настрій»

Дітям пропонується попрацювати в парі, виконуючи дії, які називає учитель.

- Усміхніться, „зніміть” усмішку зі свого обличчя долонею та „подаруйте” своєму сусідові. „Прийміть” усмішку, „прикрасьте” нею своє обличчя.

«Усмішка»

(Дейл Карнегі)

- Це не коштує нічого, але дає багато.
- Це збагачує тих, хто отримує, без збіднення того, хто дає.
- Це, наче блискавка, але пам'ять залишається назавжди.
- Ніхто не є таким багатим, щоб обходитись без цього, а бідні стають від цього багатшими.
- Це відтворює атмосферу щастя в домі, зміцнює дружбу.

- Це спокій для стомленого, сонячне світло для знедоленого та сумного й кращий природний лікувальний засіб від хвилювання.

«Усмішка»

- Якщо посміхнутися перехожому - він посміхнеться у відповідь. Якщо посміхнутися небу та сонцю - розійдуться хмари. Якщо посміхнутися Всесвіту - трапиться щось казкове. Давайте посміхнемося губами, очима, долонями, серцями.

«Доброго дня»

- Доброго дня! Доброго, теплого, сонячного дня! Олександр Дюма, видатний французький письменник, коли чекав гостей на звану вечірку, у гардеробі вішав табличку з написом: «Отут, разом з одягом, залишайте свій поганий настрій». Мені б дуже хотілося, щоб і ви залишили негатив, якщо такий є, за дверима класу і налаштувалися на роботу.

«Підтримка»

Учні пишуть сусіду по парті на листочках-сердечках слова підтримки: «Ти молодець, тому що...».

«Бажаю тобі»

Учні обводять на аркуші паперу долоню. На кожному пальчику пишуть побажання.

«Зичу тобі...»

Мова відіграє важливу роль не лише у становленні націй, але й у житті кожної людини, адже слова мають свою енергетику, а отже – чинять вплив на нас із вами. Вчені давно дійшли висновку, що найкращі рослинні продукти для людини – ті, які виростили у її країні. Таку їжу людський організм засвоює значно краще, аніж закордонну. Те

саме можна й сказати про мову. Саме тому на яблучках учні пишуть продовження фрази: «Зичу тобі...»

«Тепло душі»

Вчитель:

- Добрий день, діти! Прошу вас прочитати слова, записані на дошці, стоячи. Нехай першими сядуть уважні, другими - чуйні, а тепер - сердечні та щирі, згодом - добрі та милосердні.

- Ви вагалися? Чому? Тому що ваші душі переповнені і одним, і другим, і третім. Поверніть, будь ласка, руки долонями один до одного. Ви відчуваєте тепло, яке посилає вам ваш товариш? Це тепло його серця, його душі, яке зігріє вас під час уроку.

«Сонечко»

Учням пропонується зібрати свою позитивну енергію в долонях. Для цього треба терти долоні одна об одну протягом хвилини, відчуваючи потік позитивної енергії. Потім різко розводимо долоні перед собою на відстань 1—2 см і відчуваємо між ними енергетичний струм. Із цього струму «ліпимо» уявний «сніжок-сонечко» і кидаємо в людину, з якою ми хотіли б поділитися гарним настроєм і позитивними емоціями (радістю, добротою, щирістю...).

«Запрошення до чаю»

Передаючи по колу чайну чашку, діти повідомляють, кого саме вони хотіли б запросити до чаю. Аргументують свій вибір і розповідають, про що хотіли б запитати в гостя.

«Чаша сподівань»

Передаючи чашу, діти повідомляють про свої позитивні сподівання щодо уроку.

«Рожеві окуляри»

- Сонячні промені так щедро наповнили нашу класну кімнату, що потрібно одягнути чарівні сонячні окуляри, через які видно лише добре. Передаючи окуляри один одному, розкажіть про ті чудові риси, що бачите у своєму однокласникові.

«Чарівна крамниця»

Вчитель пропонує уявити, що вони знаходяться в чарівній крамниці, де він – продавець. Кожен учасник може обміняти риси (мудрість, сміливість, чесність тощо), яких, на його думку, забагато і ними можна поділитися з іншими, або ті, яких він хоче позбутися, на риси, яких не вистачає.

«Квітка»

Вправа – етюд із рухами «Квітка» (під час виконання етюдів на обличчі посмішка, м'язи розслаблені)

Теплий сонячний промінь упав на землю й зігрів насіннячко, що лежало в ній (сісти навпочіпки, голову й руки опустити). Із насіннячка проклюнувся паросток, а з нього виростає чудова квітка (голову підняти, розправити тулуб, руки підняти). Радіє квітка на сонці, тягнеться до тепла і світла кожною своєю пелюсткою, повертає голівку за сонцем.

Я бажаю вам позитивних емоцій, як у квітки від тепла і сонця.

"Тух–тиби–дух"

Давня японська традиція радить, коли у людини псується настрій або погіршується емоційний стан, треба вимовити жартівливу фразу: «Тух–тиби–дух», – і на обличчі обов'язково з'явиться усмішка і настрій поліпшиться.

«Чудодійне зникнення»

(Вчитель демонструє ємність з чистою водою)

Людина, яка має позитивне ставлення до інших - має таку чисту, прозору душу, як вода. Душа чиста, незаплямована ні заздрістю, ні гнівом, ні образою, ні сумом.

Але ось з людиною щось трапилось і вона затаїла в душі гнів (додає фарбу), і ланцюжок потяг за собою негативні емоції одна за іншою. Душа помутніла, їй важко, вона страждає і болить. І добре, коли знайдеться інша людина, яка підтримає, розвеселить, яка відволікатиме від важких думок. Тоді трапляється чудодійне перетворення (додає луг).

- Якою стала вода? (чистою, прозорою). Тож і я вам бажаю жити у терпимості, добрі, радості, тоді ваша душа буде наповнена чарівною силою, чистою і прозорою, як джерельна вода.

«Яскраві вогники»

- Зараз один із нас скаже своєму сусіду зліва привітальну фразу (привіт, вітаю, доброго дня тощо). Сусід має якомога швидше встати, повторити цю фразу й знову сісти, а наступний учень має зробити те саме. Вогники привітань біжать по класу. Виконувати завдання потрібно максимально швидко.

«Формула щастя»

- Складіть із трьох слів формулу щастя.

Слова: мрія, працювати, потрібно. Яке слово має бути на першому місці? Яке на другому і на третьому?

«Подаруй букет»

Діти дарують одне одному букет найкращих побажань, використовуючи іменники III відміни в О.в.

«Кошик для сміття»

- Навіщо людині кошик для сміття? Так і з почуттями: накопичуються непотрібні, марні. Запишіть на аркушах почуття, яких хочете позбутися. «Я ображаюся...», «Я боюся...», «Я не вмюю...». Зімніть аркуші в грудочку, викиньте у кошик.

НІЖНІСТЮ

СУГЕСТИВНА ПОЕЗІЯ

Який же ти сьогодні молодець,
 Бо ти проймаєшся усім,
 Ти віриш, мрієш!
 І ти сьогодні
 найсправжнісінький мудрець,-
 Усе здолаєш, усе вивчиш,
 Все зумієш! *(О.В.Самаруха)*

Ти молодець,
 Бо правило ти вивчиш!
 Ти молодець - працюєш неуханно,
 Ти молодець - добра сусіду зичиш.
 Ти молодець.
 І світ з тобою кращим стане! *(О.В.Самаруха)*

Візьмімось за руки!
 Надійно і дружно
 Мости побудуймо
 Міцні дуже-дуже.
 Мости, що єднають
 Знання й уміння,
 Збудуймо, додавши
 Наснаги й терпіння. *(О.В.Самаруха)*

(Учні, що сидять поруч, за допомогою рук будують міст, що єднає їх під час роботи на уроці)

Я — сонце...

Сонце світить на добрих і злих.

Я — лелека...

Де лелека водиться, там щастя родиться.

Я — слово...

Слово до слова зложиться мова.

Я — калина...

Без верби і калини нема України. (А. Степаненко)

Видумуй, пробуй, твори!

Розум, фантазію прояви!

Активним і уважним будь

І про кмітливість не забудь!

Можна жить, а можна існувати,

Можна думать — можна повторять,

Та не можуть душу зігрівати

Ті, що не палають, не горять. (В. Симоненко)

...Ти на землі — людина,

І хочеш того чи ні —

Усмішка твоя — єдина,

Мука твоя — єдина,

Очі твої — одні. (В. Симоненко)

СУГЕСТИВНІ ТЕКСТИ

«Асоціативні» формули

1. Праця + мовлення + мислення = ? (розум)
2. Абстрактне мислення + виховання + навчання = ?(інтелект)

3. Досвід + розум = ? (мудрість)
4. (Інформація + праця) x пам'ять = ?(знання)
5. Знання – практика = ? (ерудиція)
6. Знання x самовпевненість – практика = ? (дилетантство)
7. Помилки ^{теорія} + помилки ^{практика} = ? (досвід)

- **Яка формула надихає вас на роботу?**

«Формула уроку»

- **Розшифруйте записану формулу уроку:**

Формула уроку

$$\frac{(Y+O) \times B}{45} + П^2 = 3$$

(у - увага, о – організованість, в – взаємодопомога, п - праця , з – знання)

- **Користуймося цією формулою, щоб успішно працювати на уроці.**

Кілька порад тому, хто хоче змінитися

👉 Пам'ятай, що ти — особистість, і цінуй це.

👉 Розвивай у собі прагнення пізнати свою особистість.

👉 Шукай у собі нестандартність, незвичайність, і вони обов'язково знайдуться.

👉 Оцінюй себе і свої вчинки критично, а невдачі — з гумором.

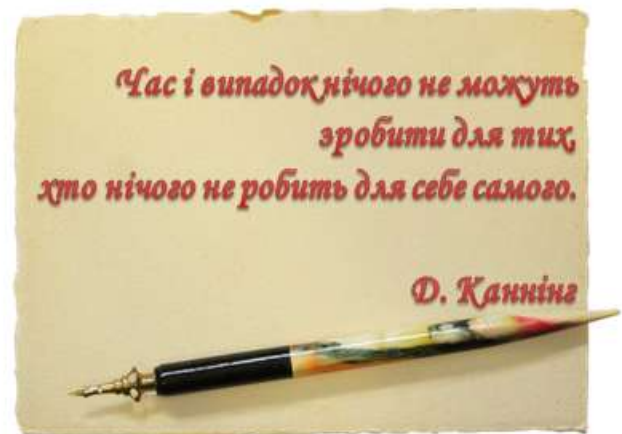
👉 Розвивай дещо іронічне ставлення до самого себе. Це допоможе уникнути зверхності.

1.2. ДЕМОТИВАТОРИ

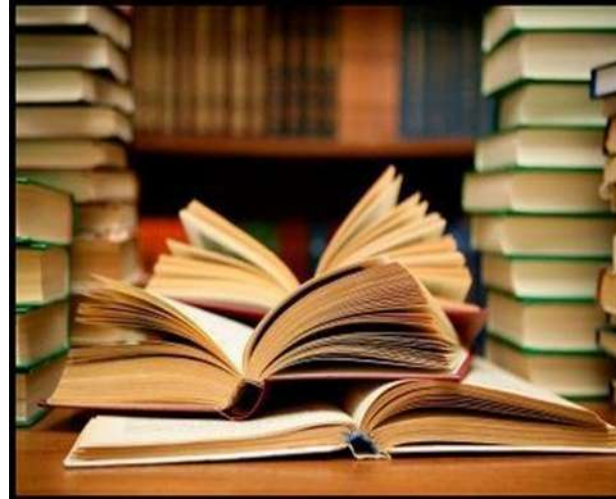
Демотиватори (або мотиваційні постери) - це картинки, що складаються з зображення в рамці та напису, що його коментує, розкриває. Популярна в останні роки інтернет - розвага, що полягає в створенні плакатів, які вивішують, наприклад, на робочих місцях для "мотивування" людей до певних дій і вчинків. На початку уроку пропонуємо учням обрати картку-демотиватор, яка стане своєрідним девізом уроку, що позитивно налаштує на урок.

Для демотиваторів можемо використати вислови видатних українських письменників, що не тільки емоційно підготують учнів до уроку, а й дадуть певне уявлення про світогляд митця.

Щоб стати мудрим,
треба прочитати 10
книг. Щоб знайти ці
10 книг, треба
прочитати тисячі...

Не так важливо,
що ти прочитав.

Важливо, що ти
зрозумів!

З маленьких
перемог
розпочинаються
великі

**Все життя тебе
ніхто тягнути не
буде**

**Ти
народжений
для щастя**

**Щасливий той,
хто хоче
ним бути!**

**Люди, які читають
книги, завжди будуть
керувати тими, хто
дивиться
телевізор.**

Боїшся падати?

Тоді ніколи

не зможеш

літати.

Нема нічого
неможливого

1.3. АФІРМАЦІЇ

Афірмації - позитивна думка, регулярне повторення якої наближає втілення бажаного у дійсність.

Наша свідомість робить вибір, підсвідомість - втілює, не оцінюючи, не критикуючи. Неупереджено і бездоганно. Що заклали в підсвідомість, то й отримали. Як добре налагоджений комп'ютер - вводимо дані, включаємо програму і отримуємо результат. Отже, чому б самим не закласти у свою підсвідомість формули успіху? А тепер уважно послухайте свою мову і репліки своїх колег і близьких. "Жах", "Кошмар!", "У мене ніколи так не вийде!", "Про яке здоров'я може йти мова?", "Як мені все набридло ... " Вся ця програма записується на рівні підсвідомості і видає повний набір невдач. А позитивні думки і емоції любові, щастя і задоволення, притягатимуть у наше життя щасливі події. Головне — ваш позитивний настрій, віра в те, що у вас все вийде.

Отже, по-перше, будь-яке позитивне твердження формулюється в теперішньому часі або як факт, що вже відбувся. По-друге, не повинно бути частинки «не». По-третє, воно повинне бути направлене тільки на благо справу і в ім'я добра і любові у всьому Всесвіті.

«Я маю свободу вирішувати, що є щастям для мене! Я маю волю бути щасливим у своєму розумінні! Я щасливий!». Такі афірмації створили учні 11 класу під час вивчення роману Багряного «Тигролови».

- Моє життя спокійне та безпечне.
- Я люблю себе.
- Навколо мене мир і гармонія.
- Моє життя сповнене радості.
- Я живу в повній безпеці.
- У моїй душі мир і спокій.
- Я впускаю успіх у своє життя!
- Я - втілення здоров'я, енергії, життя!

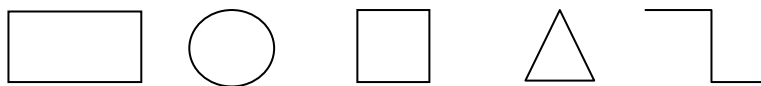

1.4. ТЕСТИ

«Хто ти?»

- З даних фігур вибери ту, яка тобі до вподоби.

Квадрат

Провідні риси: працелюбність, потреба доводити розпочату справу до кінця, наполегливість.

Прямокутник

Провідні риси: допитливість, цікавість, жвавий інтерес до всього, що відбувається.

Трикутник

Символізує лідерство. Найхарактернішою особливістю є сила, енергія, нестримність.

Коло

Найдоброчливіша з фігур. Висока чутливість, здатність співчувати, емоційно відгукуватись.

Ламана

Символізує творчість. Полюбить створювати щось нове, оригінальне.

«Різнокольорова самооцінка»

- Як стверджують психологи, вибір того чи іншого кольору символізує те, які ми є і якими хочемо бути. Щоб це дізнатися, пронумеруйте кольори, написавши цифри від 1 до 8 навпроти кольорових прямокутників. Таким чином, одиницю отримує той колір, який вам найбільше подобається, 2 – той, що подобається менше. Обирайте просто колір, не порівнюючи, наприклад, з улюбленим одягом.

Червоний колір обирають люди енергійні, які люблять, бути в центрі уваги і в центрі будь-яких подій. Вони люблять брати на свої плечі непосильний тягар.

Жовтому надають перевагу оптимісти, ті, хто любить життєві зміни, ті, хто обрав для себе девіз: «Все, що не відбувається, - на краще!».

Зелений колір вказує на амбітність. Його обирають люди, яким важливо досягти високих результатів. Ці досягнення обов'язково повинні оцінити інші. Ті, хто обрав зелений колір важко сприймають критику, болісно переживають власні невдачі.

Синьому надають перевагу люди врівноважені, які цінують глибокі стосунки. У них небагато друзів, але це дійсно близькі люди. Якщо ви вибрали синій колір, можливо, ви не задоволені своїми вольовими якостями.

Фіолетовий подобається людям із завищеною самооцінкою. Вони, зазвичай, задоволені собою, легко переживають невдачі, адже свято вірять у їх випадковість.

Коричневий вказує на замкненість. Якщо ви обрали цей колір, вірогідно, ви людина, яка важко знаходить спільну мову з людьми. При цьому ви самодостатня особистість, яка легко переносить самотність і не піддається впливові інших людей.

Чорний символізує негативізм. Його обирають люди, які не бажають змінюватися. Їх принцип: «Я такий, який є!»

Сірий інтерпретується як відсутність кольору. Це нейтральний, пасивний колір. Той, хто його обирає, намагається триматися осторонь. Недаремно існує вислів «сіра мишка».

«Метелики»

- Метелик – це символ душі. В Давній Греції Психея, богиня, яка була втіленням душі, зображувалася у вигляді метелика або дівчини з крильцями метелика. До речі, слово «психе» перекладається і як душа, і як подих, і як метелик. Метелики допоможуть визначити провідну рису вашого характеру.

(Учні вибирають малюнок метелика, який їм найбільше імпонує)

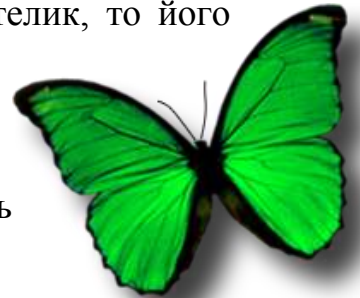
✓ Для ацтеків метелик був символом бога Тлалока. Тлалок – бог води. Ацтеки вважали, що тільки сині метелики мали доступ до небесних володінь і могли сповіщати Тлалока про необхідність життєдайних дощів на землі.

Ті, хто вибрав *метелика синього кольору*, провідна риса вашого характеру – життєлюбність.

✓ У Японії метелик – символ щастя. В кожній японській оселі має бути зображення метелика. Коли ж до помешкання залітає метелик, то його мешканці страшенно радіють. Адже це означає, що родині невдовзі пощастить.

Ті, кому сподобався *метелик зеленого кольору*, уміють відчувати себе щасливими.

✓ Північноамериканські індіанці чероки вірили, що метелики – це духи вогню, які народжуються в полум'ї і йдуть у полум'я.

Якщо ваш вибір – *червоний метелик*, ви експресивна натура.

✓ У Китаї одним із найулюбленіших танців є «Танець метеликів». Китайці вірять, що саме метелики приносять людям гарні сни.

Якщо вам сподобався *жовтий метелик*, мрійливість – провідна риса вашого характеру.

«Перлина»

Перлина – це символ істини, до якої можна дійти лише докладуючи зусиль, тому що вона прихована, як перлина всередині мушлі.

- Кожен колір перлини, згідно зі старовинними легендами, символізує певне бажання та допомагає його виконати. Прошу Вас обрати ту перлину, яка Вам найбільше подобається.

Отже, якщо Ви обрали **білу** перлину, запам'ятайте, вона дарує

благополуччя; **кремова** – успіх. Не забудьте: **персикова**

віщує здоров'я, а перлина **кольору лаванди** обіцяє кохання.

- А хто обрав перлину золотого кольору? Вітаю Вас. Ви талановита

людина, адже **золота** перлина пророкує талант.

«Капелюшки»

- Ми завжди шукаємо в житті те, що живило б душу і духовні сили. Василь Симоненко радив своїм нащадкам: «В океані рідного народу відкривайте духовні острови».

Сьогодні на уроці я пропоную вам здійснити уявну подорож безмежним океаном Ріднословом до Орфографічних островів.

Будь-яка подорож починається зі збору речей. У цю валізу (на дошці прикріплено намальовану валізу) візьмемо все необхідне для подорожі. Не знаю, як ви, але я завжди забуваю взяти капелюшок. Тому перше, що ми зробимо, візьмемо той капелюшок, який вам найбільше подобається.

Учні вибирають капелюшок

Пояснення вчителя

* Володарі білих капелюшків! Ви станете великими людьми. Факти, цифри і хроніка подій для вас – найголовніше!

* Володарі чорних капелюшків! Ви завжди будете виділятися із натовпу. Все піддавати сумніву і критиці – сенс вашого життя.

* Володарі синіх капелюхів – майбутні філософи. Ви йтимете лише вам відомими шляхами, не відступаючи від мети, не поспішаючи, але й не зупиняючись.

* Володарі червоних капелюшків житимуть у волі емоцій. Для вас навколишній світ – загадка. Інколи вам буде важко зрозуміти самих себе.

«Знак Зодіаку»

Із стихій Землі, Води, Повітря і Вогню створено Всесвіт. Кожний знак Зодіаку має свій знак стихії, що здійснює вплив на життєву енергію, темперамент, характер, емоції людини.

Знак Вогню

Вогонь – це творча сила, що перетворює матерію в енергію, щоб дати початок новому циклу. Люди, народжені під цим знаком, енергійні, активні. Вогненними знаками є Овен, Лев та Стрілець.

Знак Землі

Земля є своєрідною майстернею творіння. Люди, що знаходяться під впливом цієї стихії, володіють продуктивною силою, яка так необхідна для створення нового. Ці люди практичні, турботливі. (Діва, Тілець, Козеріг)

Знак Повітря

Знак Повітря має відношення до розумової діяльності. Близнюки, Терези, Водолій – повітряні знаки. Вони вміють втілювати ідеї в життя, поважають думку інших людей.

Знак Води

Цей знак є виразником емоцій і почуттів. Народжені під знаком Води – це сильні особистості, що гідно долають будь-які перешкоди (Рак, Скорпіон, Риби)

«Парасолька»

(Допомагає учителю звернути увагу на загальні риси характеру учнів)

- **Якого кольору парасольку обрав би ти , щоб захиститися від зливи?**

(Фіолетова, чорна, жовта, синя, зелена, червона)

Фіолетовий подобається людям самодостатнім. Вони, зазвичай, задоволені собою, легко переживають невдачі, адже свято вірять у їх випадковість.

Червоний колір обирають люди енергійні, які люблять бути в центрі уваги і в центрі будь-яких подій.

Синьому надають перевагу люди врівноважені, які цінують глибокі стосунки. У них небагато друзів, але це дійсно близькі люди.

Зелений колір вказує на амбітність. Його обирають люди, яким важливо досягти високих результатів. Ці досягнення обов'язково повинні оцінити інші. Ті, хто обрав зелений колір, важко сприймають критику, болісно переживають власні невдачі.

Жовтому надають перевагу оптимісти, ті, хто любить життєві зміни, ті, хто обрав для себе девіз: «Все, що не відбувається, - на краще!».

Чорний символізує негативізм. Його обирають люди, які не бажають змінюватися. Їх принцип: «Я такий, який є!»

1.5. МЕТАФОРИ

Учитель розпочинає урок з притчі, легенди, розповіді про власні спостереження тощо. Використовуючи притчі й метафори, вчитель може управляти увагою учнів, актуалізувати потрібний змістовний контекст. Н.Пезешкіан виокремив такі функції притч та історій:

- функція дзеркала (за допомогою історій людина може порівняти свої думки й переживання з тими, про які розповідається в історії, і сприйняти те, що на цей момент відповідає власним психічним структурам);
- функція моделі (як відомо, історії — це моделі, отже, вони допомагають учитися за допомогою моделі: дають можливість людині по-різному інтерпретувати зміст історій, подій, викладених у ній, зіставляти цей зміст із власною ситуацією);
- функція опосередкування (історія стає своєрідним захисним буфером, що дозволяє учасникам висловити свої думки через власне розуміння історії);
- функція зберігання досвіду (легко запам'ятовуються їй, оскільки пов'язані з досвідом, допомагають зберігати його);
- функція носія традицій (історії та притчі спрямовують думки за межі індивідуального життєвого обрису й передають далі естафету думок, міркувань, асоціацій);

• історія як помічник у поверненні на більш ранні етапи індивідуального розвитку. Отже, використання притч допомагає зняти напруженість у класі, атмосфера стає теплішою, крім того, що історії звернені до інтуїції та фантазії).

Вашій увазі пропонуються притчі, які вчитель може використати на уроках.

Наприклад, розпочати урок можна з притчі *«Тут усе роблять ґрунтовно»*.

Вчитель:

Коли сільський суддя хворів, його обов'язки виконував Ходжа Насреддин. Одного разу до суду вбіг чужоземець і закричав: « На мене напали й пограбували! Хтось біля самого села викрав мій одяг і чоботи! Злодій десь тут, у селі!»

Насреддин подивився на чоловіка та сказав: «Я бачу, злодій не вкрав твою спідню сорочку, чи не так?» Чужоземець відповів збентежено : «Ні, не вкрав». Ходжа подумав хвилину, потім сказав: «У такому випадку злодій не з нашого села, тут усе роблять ґрунтовно».

Сьогодні на уроці ми ґрунтовно вивчимо правопис складних слів.

«Зерна кави»

Одного разу до батька прийшла дочка і скаржиться:

- Батьку, я втомилася долати труднощі та розв'язувати проблеми, я весь час пливу проти течії. Я виснажена, у мене більше нема сил. Що мені робити?

Батько ж замість відповіді поставив на вогонь три однакові каструлі з водою. В одну вкинув моркву, в другу поклав яйце, а в третю насипав зерна кави. Через деякий час він вийняв з води моркву, яйце і налив у чашку кави.

- Що змінилося? – запитав він свою дочку.

- Яйце і морква зварилися, а зерна кави розчинилися у воді, - відповіла вона.

- Ні, доню моя, це лише на перший погляд так... Подивися – тверда морква в окропі стала м'якою та вразливою. Рідке яйце стало твердим. Зовні вони не змінилися, вони лише змінили свою структуру під впливом однаково несприятливих умов. Так і люди – сильні зовні можуть розклеїтись і стати слабкими там, де крихкі і ніжні лише тверднуть і міцніють.

- А кава?

- Це найцікавіше. Зерна кави повністю розчинилися в новому ворожому оточенні та змінили його – перетворили окріп в чудовий ароматний напій. Є особливі люди, які не змінюються через обставини – вони змінюють обставини і перетворюють їх на щось нове і прекрасне, отримуючи користь і знання в даній ситуації...

Отже, бажаю Вам, шановні учні, ніколи не підлаштовуватися під обставини, а перетворювати їх на щось нове та прекрасне.

«Усе своє ношу з собою»

Невидиме бачимо ми настільки, наскільки чисте наше серце; воно чисте настільки, наскільки ми його відполірували.

Коли рідне місто Біанта було обложене військами полководця Кіра, жителі стали тікати, хапаючи найкоштовніші речі. Один лише Біант нічого не взяв із собою. На питання здивованих людей, чому він так іде, Біант відповів:

- Усе своє я ношу із собою.

«Пустеля плаче»

У Північній Африці один європеєць побачив, що якийсь бедуїн лягав на землю, прихилив вухо додолу й щось слухав.

Здивований європеєць запитав його:

- Що ти робиш?

Бедуїн підвівся і відповів:

- Слухаю... як пустеля плаче. Плаче, тому що хотіла би бути садом, парком...

«Брехня»

Завершуючи богослужіння, священник оголосив, що наступної неділі буде говорити з прихожанами на тему брехні. А щоб проповідь було легше зрозуміти, варто перед цим прочитати вдома сімнадцяту главу Євангелія від Марка.

Наступної неділі панотець перед початком проповіді звернувся до парафіян:

- Прошу тих із Вас, хто прочитав сімнадцяту главу, піднести руку.

Майже всі присутні підняли руки.

- От саме з вами я й хочу поговорити про брехню,- сказав священник. – У Марка немає сімнадцятої глави.

«Лев у брилі»

Різьбяр із допомогою долота й молотка обтесував величезний шмат мармуру.

Хлопчик, що проходив поряд, затримався біля відчинених дверей майстерні. Малюк завмер, захоплений дощем білого пилу й уламками скали, що розлітались навсебіч від знарядь майстра. Не міг збагнути, що власне там відбувається. Людина, що, мов фурія, воювала з мармуровою скалою, здавалася йому трохи дивною.

Проминуло декілька тижнів, хлопець знову опинився біля майстерні, і яким же було його здивування, коли саме в тому місці, де попередньо височіла мармурова брила, - побачив великого страшного лева.

Захоплене хлоп'я підбігло до скульптора:

- Пане, скажіть, будь ласка, звідки ви знали, що в тій брилі був захований лев?

«Страх»

Зустрілись одного разу на дорозі паломник і Чума.

—Куди йдеш? — спитала чума.

—У Мекку, поклонитися святим місцям. А ти?

—У Багдад, забрати п'ять тисяч чоловік, — відповіла Чума.

Розійшлись вони, а через рік на тій самій дорозі зустрілися знову.

—Ти збрехала мені, — сказав Чумі паломник. — Ти казала, що забереш у Багдаді п'ять тисяч чоловік, а сама взяла п'ятдесят п'ять тисяч!

—Ні, — відповіла Чума, — я сказала правду. Я була в Багдаді і забрала свої п'ять тисяч. Всі інші померли від страху.

«Мавпа і риба»

(Притча від Д. Адамса)

Трапилася одного разу велика повінь, і застала вона мавпу і рибу. Мавпа, створіння моторне і досвідчене, ухитрилася видертися на дерево і вислизнула від бушуючих вод. Подивившись зі свого безпечного місця вниз, вона побачила, як

відчайдушно нещасна риба бореться зі стрімким потоком. З найдобрішими намірами мавпа нахилилася і вийняла рибу з води.

«Секрет успіху»

- Сер, у чому секрет вашого успіху? - запитав журналіст успішного підприємця. - Я розумію, що це довга розмова, але якщо коротко?

- Можна і коротко ... Я можу відповісти двома словами.

- Всього два слова? І які?

- Правильні рішення.

- А як же ви приймаєте правильні рішення?

- Тут вистачить одного слова.

- Так? І що це за слово?

- Досвід!

- А ... як ви отримуєте цей самий досвід?

Розсміявшись, підприємець сказав:

- Всього два слова.

- І які ж?

- Неправильні рішення ...

«Час»

Уявіть, що кожного дня ви в банку отримуєте 86 400 доларів. І витратити ці гроші можна тільки цього дня, переносити покупки ні в якому разі не можна. Що ви будете робити? Звичайно, витратити гроші!

У кожного з вас є такий банк і він називається ЧАС. Щоранку ви отримуєте 86 400 секунд. Пізно вночі ви підраховуєте підсумки, не дивлячись ні на що!

✚ Якщо ви хочете дізнатися скільки коштує рік, запитайте про це студента, який не склав вступні іспити до інституту.

✚ Якщо ви хочете дізнатися скільки коштує місяць, запитайте про це жінку, котра чекає дитину.

✚ Якщо ви хочете дізнатися скільки коштує тиждень, запитайте про це редактора щотижневої газети.

✚ Якщо ви хочете дізнатися скільки коштує година, запитайте про це закоханих, які чекають на побачення.

✚ Якщо ви хочете дізнатися скільки коштує хвилина, запитайте про це людину, яка запізнилась на потяг.

✚ Якщо ви хочете дізнатися скільки коштує секунда, запитайте про це людину, яка дивом врятувалася від аварії.

✚ Якщо ви хочете дізнатися скільки коштує мілісекунда, запитайте про це спортсмена, який отримав срібну медаль на Олімпійських іграх замість золотої.

Кожного дня ви отримуєте 86 400 секунд, і кожного вечора вони зникають. Даремно чи ні – все залежить тільки від вас.

І мені хочеться, щоб 2 700 секунд, які ми проведемо разом, минули недаремно й торкнулися ваших сердець. Успіхів вам!

«Гобелен»

Одного монаха послали до монастиря ткати разом з іншими великий гобелен. Якось він спустився зі своєї драбини дуже обурений.

- Досить! Я більше не можу працювати! Вказівки, які дають мені, беззмістовні! Я працював золотою ниткою, а тут мені кажуть зав'язати її і відтяти...

- Сину, - сказав спокійно старий монах, - ти не бачиш цього гобелена так, як треба його бачити. Ти працюєш з виворітнього боку і тільки з одним фрагментом.

І повів його показати роботу з лицевого боку. Молодий монах остовпів. Він працював над дуже красивим гобеленом «Поклоніння трьох царів», а його нитка творила частину німба навколо голови Божого Дитятка.

Чи часто ми, вчителі, бачимо весь гобелен, що нам доручено ткати?

Під час емоційного налаштування на урок можна скористатися іграми кокології.

1.6. ІГРИ КОКОЛОГІЇ

Кокологія (від япон. *кокоро* — «свідомість», «дух», «душа», «відчуття» і грецьк. *логос* — «вчення»). Кокологію можна розглядати як низку психологічних ігор, призначених для того, щоб розкрити емоційні й поведінкові особливості учня. Творцем кокології є Ісаму Сайто, професор університету Ріссі, автор кількох психологічних бестселерів. Генеральним продюсером проекту виступив Тадасіко Нагао.

Нещодавно виповнилося 10 років з дня виходу першої книги з кокології - збірника із серії тестів, складених в ігровій невимушеній формі, які не претендують на серйозність і тим вигідно відрізняються від багатьох тестів (менше спокус «вирахувати» правильну відповідь або «підігнати» її під «хороше» значення, створюючи приємне враження про себе). В цих тестах головне - уява, що допомагає доповнити, добудувати, домалювати пропонований сюжет, а отже, й інтерпретувати психологічний стан людини.

Правила ігор

1. Учасник гри повинен відповідати перше, що спадає йому на думку.
2. Не потрібно намагатися вгадувати відповіді.
3. Необхідно бути чесним із самим собою.
4. Не можна забігати наперед.
5. Необхідно спостерігати за реакцією людей (включаючи власну)
6. Потрібно намагатися зберігати свою свідомість відкритою.

«Синій птах»

Одного разу синій птах зненацька влітає у вікно вашої кімнати й потрапляє в пастку. Щось у цьому заблукалому птасі приваблює вас, і ви вирішуєте залишити його в себе. Але, на ваш подив, наступного дня птах змінює колір із синього на жовтий! Цей дуже незвичайний птах змінює кольори щоночі — на ранок

третього дня він яскраво-червоний, а на четвертий день стає зовсім чорним. Якого кольору птах, коли ви прокидаєтеся на п'ятий день?

🦋 Птах не міняє колір, він залишається чорним?

🦋 Птах повертається до свого початкового синього кольору?

🦋 Птах стає білим?

🦋 Птах стає золотим?

Пояснення:

Птах, що влетів до кімнати, здається символом удачі, змушує непокоїтися про те, що щастя буде нетривалим. Реакція учасника демонструє те, як він реагує на труднощі й невизначеність у реальному житті.

Ті, хто показував, що птах залишився чорним, сприймають життя песимістично і схильні вважати, що, якщо ситуація одного разу погіршилася, то вона вже ніколи знову не нормалізується.

Ті, хто сказали, що птах знову став синім, практичні оптимісти, які вірять у те, що життя — це суміш гарного й поганого, тому і не варто боротися з цією реальністю. Такі люди сприймають неприємності спокійно й дозволяють життю тривати без зайвого занепокоєння і стресу. Такий погляд дозволяє благополучно переносити хвили нещастя і не давати їм здолати себе.

Ті, хто відповіли, що птах став білим, під тиском поведуться спокійно й рішуче. Вони не витрачають час на хвилювання й нерішучість, навіть коли ситуація розвивається не на їх користь.

Тих, хто сказав, що птах став золотим, можна описати словом «безстрашний». Однак потрібно пам'ятати, що межа між безстрашністю й безрозсудністю дуже тонка. **ДОДАТОК А**

1.7. ДІАГНОСТИКА ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ УЧНІВ

Діагностика емоційного налаштування на урок допомагає вчителю виявити проблеми і труднощі в соціально-психологічному аспекті. Знаючи, які емоції, відчуття переважають в учнів, учителю значно легше вибудувати свою діяльність на уроці.

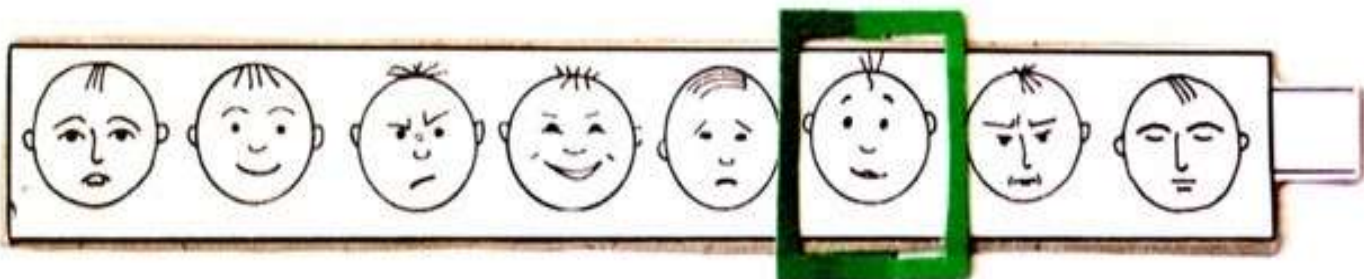
«Термометр»

Якщо всі крапки на «Термометрі» знаходяться, наприклад, у верхній частині, яку ви обрали як позитивну, то педагог може починати проводити заняття. У разі, коли велика кількість крапок, що сигналізують про погане емоційне самопочуття, учителю небажано відразу застосовувати інтерактивну технологію, особливо, якщо вона вимагає налагодження взаємодії між учнями. Можна значно поліпшити психологічну атмосферу в аудиторії, поговоривши з учнями і налаштувавши їх на виконання завдання.

«Який ти зараз?»

«Лінійка настрою»

«Рибки»

- Зараз ми спробуємо перевірити вашу емоційну готовність до уроку. **Виберіть рибку, колір якої вам найбільше подобається саме зараз.**

(Учні вибирають рибку)

У різних народів існує міф про те, що риба перевозить сонце, яке долає свій шлях вночі в океані. **Жовтий колір** рибки свідчить: ви готові до активної роботи.

У добу середньовіччя риба стала символом духовної сутності, що прихована під покровом речей, які ми бачимо. В алхімічній традиції риба тлумачиться як символ містичного переродження. Ті, хто з вас обрав **червону рибку**, у цю хвилину ви насторожені, можливо, не готові до роботи, але здатні до перетворення.

Риба – символ родючості, життєдайності. Вибір **синьої рибки** свідчить, що під час роботи на уроці ви не тільки успішно впораєтеся із завданнями, а й виявите уміння творчо мислити.

За японською міфологією опорою Землі являється гігантська рибина. На цій рибині тримається Земля. Ваш вибір **зелена рибка** – ви готові до розв'язання серйозних проблем.

«Троянда»

- **Покажіть троянду, колір якої відповідає вашій підготовленості до уроку.**

(Учні вибирають квітку)

Жовта троянда: готовий працювати, думаю, що труднощів не буде.

Рожева троянда: відчуваю впевненість, бажання творчо працювати.

Червона троянда: не зовсім упевнений у своїх силах.

Біла троянда: не відчуваю впевненості у власних силах, потрібна допомога

«Півонія»

- Я пропоную Вам, скориставшись романтичною наукою «селам», яка з'явилася в 17 столітті в Константинополі, з'ясувати відчуття, які супроводжують Вас останнім часом. Отже, оберіть півонію, що припала Вам до душі.

Пояснення:

Вибір кремової півонії свідчить, що останнім часом ви відчуваєте радість, навіть виконуючи домашнє завдання.

Ви обрали червону півонію, тому що відчуття експресивності, бадьорості притаманні саме вам.

Вибір рожевої квітки свідчить: ви легко долаєте будь – які перешкоди, що виникають на життєвому шляху.

«Орхідея»

Вчитель:

«Якщо все життя хочеш бути щасливим, вирощуй квіти», - зазначали східні мудреці. В японській міфології шанували чотири рослини: хризантему, сакуру, бамбук та орхідею. Хризантема вважалася символом честі, сакура – мужності, бамбук – молодості, а орхідея – символом дружби. Отже, друзі варто дарувати саме орхідеї.

Вважається, що вибір орхідеї певного кольору свідчить про яскраві риси особистості.

До речі, в міфології *жовтий колір* уособлює сонце, тепло. Ті, хто обрав жовту орхідею, як правило, миттєво приймають рішення, впевнені у собі, адже жовта орхідея символізує інтуїцію та кмітливість.

Зелену орхідею обирають люди, які вміють оцінити ситуацію. Це надзвичайно працездатні особистості, які радо допомагають іншим.

Чаклуни та маги носили одяг синього кольору. У Давньому Єгипті піраміди зсередини фарбували синім кольором. Якщо ви обрали *синю орхідею*, ви впевнені у власних силах, ви вмієте дарувати іншим чудо.

Рожеві орхідеї свідчать про вашу романтичність, чуттєвість. Ви прагнете пізнавати нове, ви намагаєтеся змінити світ на краще.

«Ірис»

Іриси... Кажуть, що уламки веселки на землі розквітали різнобарв'ям ірисів.

- **Вибір квітки певного кольору розкриє для мене деякі риси вашого характеру.**

Білі іриси подобаються людям діловим і практичним, позбавленим зайвих сентиментів. *Сині* іриси люблять життєрадісні люди. *Рожеві* іриси до вподоби людям волелюбним, рішучим, відданим боргу, тим, хто намагається йти в ногу з часом. *Жовті* іриси люблять ті, хто позитивно сприймає життя.

«Розмалюй хмарку»

I варіант

- Розмалюй хмарку тим кольором, який відповідає твоєму настрою.

II варіант

- Якби ти був чарівником, яким кольором розмалював хмари на небі?

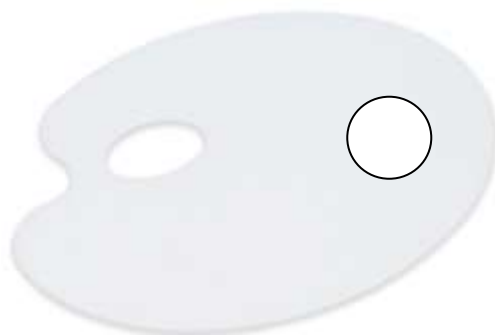
Коротка характеристика основних кольорів як емоційно-психологічного вираження особистості:

- **Синій:** сумлінний, спокійний, декілька холодний.
- **Зелений:** самостійний, наполегливий, іноді упертий, напружений.
- **Червоний:** доброзичливий, товариський, енергійний, впевнений, дратівливий.
- **Жовтий:** дуже активний, відкритий, товариський, веселий.
- **Фіолетовий:** неспокійний, емоційно напружений, що має потребу в контакті.
- **Коричневий:** залежний, чутливий, розслаблений.
- **Чорний:** мовчазний, егоїстичний, ворожий.
- **Сірий:** млявий, пасивний, невпевнений, байдужий.

«Палітра»

- Який колір на палітрі твого настрою?

Жовтий колір свідчить про спокій. **Коричневий** – впевненість, радість. **Синій** – пошук спокою, тиші, самотності. **Зелений** – врівноваженість, цікавість. **Червоний** – сигнал про страх. **Білий** – вказує на нервову та емоційне виснаження.

«Кольоровий настрій»

- **Визначте свій настрій за допомогою одного з кольорів веселки**

Райдуга – це дугоподібна різнокольорова смуга на небі, яка з'являється внаслідок заломлення сонячних променів у краплинах дощу. У давніх літописах райдугу називали «райською дугою» (скорочено «райдугою»). Народження райдуги вважалося добрим знаком, люди ототожнювали появу веселки з приємною перспективою на майбутнє.

У релігійній символіці райдуга виступає символом миру та злагоди. Згідно розповсюдженому тлумаченню, червоний колір означає Божий гнів, оранжевий – радість, жовтий – щедрість, зелений – надію, блакитний – щастя, синій – умиротворіння природних сил, а фіолетовий – велич.

- Нехай же на нашому уроці райдуга засяє усіма своїми барвами.

«Парасолька»

"Ніхто на світі не знає стільки казок, скільки знає їх Оле Лукойє ... Під пахвами у нього по парасольці: одна з картинками, яку він розкриває над чемними дітьми, і тоді їм усю ніч сняться пречудові казки, а друга зовсім проста, гладка, яку він розкриває над неслухняними дітьми; вони і

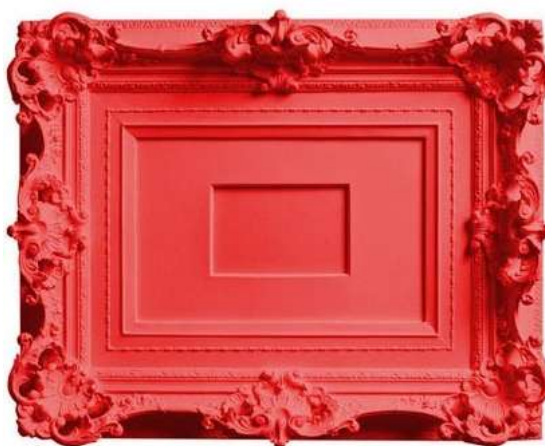
сплять всю ніч як колода, і вранці виявляється, що вони рівно нічого не бачили уві сні!»

- А ми розмалюємо парасольками небо й осіннє повітря, щоб прекрасні сні наснилися всім.

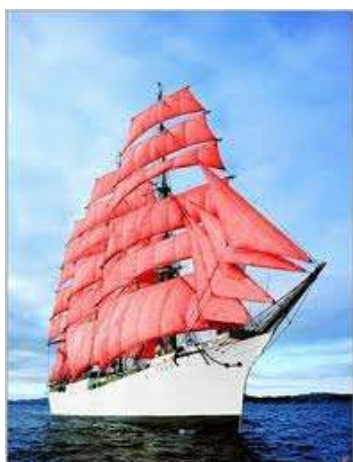
«Кольорові рамки»

- Вибери рамку, у яку міг би вставити світлину твого настрою.

«Вітрила»

- Під якими вітрилами ви хотіли б здійснити подорож на нашому уроці?

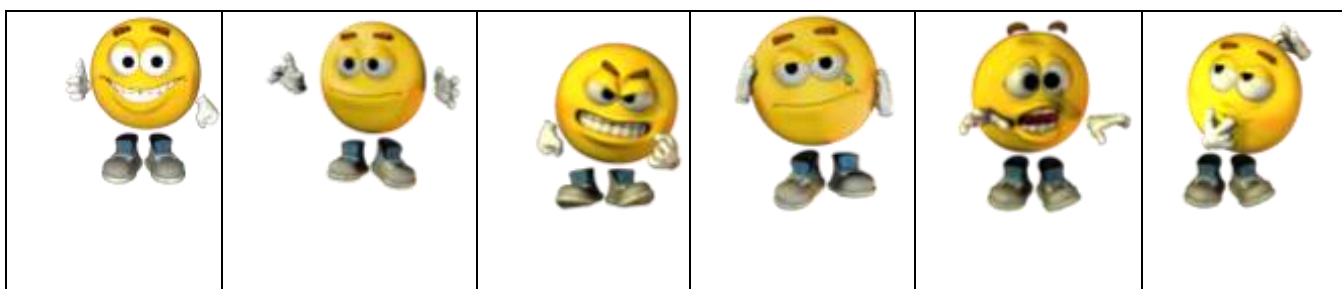

«Смайл»

I варіант

- Оберіть смайлик, що передає ваш душевний стан.

II варіант

- Зобрази свій настрій.

«Мій настрій»

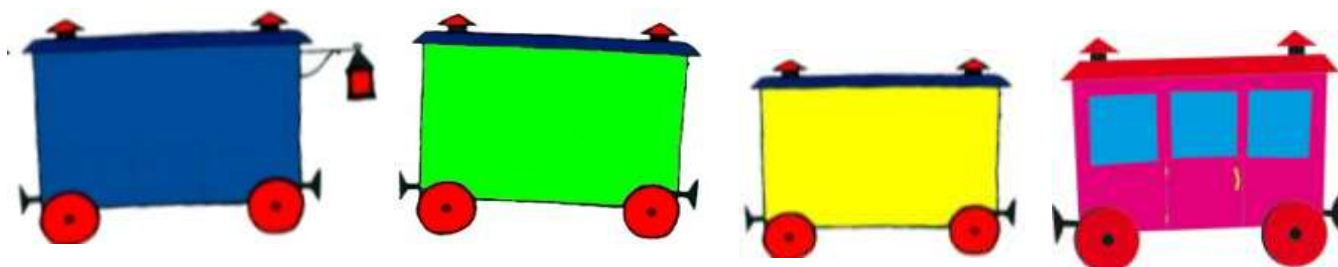

«Екран настрою»

«Паровозик»

- Оберіть вагончик, на якому ви б хотіли мандрувати країною Знань.

(Вчитель пояснює вибір учнів)

«Перегони»

- Розпочинаємо перегони. Яка машинка, на Вашу думку, першою перетне фінішну лінію?

«Прогноз погоди»

	<p>Якщо у Вас на душі опади, згадайте, що після зливи часто буває райдуга.</p>
	<p>На душі у вас зимно та сніжно. Не забувайте, що сніжинки та крижинки все одно розтануть.</p>
	<p>Ви роздратовані, готові метати блискавки, заспокойтеся, адже від ваших блискавок можуть постраждати інші. Все буде добро.</p>

Сьогодні у Вас на душі сонячно, отже, зумієте своїм теплом зігріти своїх друзів.

1.8. ДИХАЛЬНІ ВПРАВИ

«Коли дихання нерівне, мозок неспокійний. Коли дихання спокійне, мозок також спокійний».

Дихання надзвичайно важливе для життя. Навчитися правильно дихати означає не тільки виробити в собі вміння впливати на стан розуму і духу, але і значне підвищення енергетичного рівня. Практика правильного дихання повністю наповнює тіло киснем і заряджає енергією кожен клітинку організму, вона може підтримувати організм у стані високої життєвої активності.

«Правильно дихати — означає правильно жити». Глибоке дихання підтримує прекрасний стан духу і тіла. Видатні атлети застосовують дихальні вправи для повного розслаблення і досягнення піку своєї форми на найбільш відповідальних змаганнях. Актори, професійні співаки і диктори настроюються за лаштунками або «за кадром» на виступи за допомогою дихальної гімнастики. Учителю за допомогою дихальних вправ може налаштувати учнів на урок, доречно використовувати цей прийом перед уроками виразного читання.

«Напни вітрила»

Учні спочатку набирають повні легені повітря, а потім повільно випускають його, уявляючи, що напинають вітрила.

«Трубач»

Сидячи, кисті рук затиснути в трубочку, підняти догори. Повільно видихаючи, голосно промовляти „п-ф-ф-ф”. Повторити 4-5 разів.

«Півень»

Стати прямо, ноги нарізно, руки опустити. Піднести руки в сторони, а потім плескати ними по стегнах. Видихаючи, промовляти „Ку-ку-рі-ку”. Повторити 5-6 разів.

«Кулька»

Запропонувати учням уявити, що в животику у них надувна кулька. Вдих носом - кулька надувається і становиться велика-велика. Живот випинається. Видих - кулька здувається із звуком -с-, -з- або -ш-.

«Вітер»

Як шумить вітер? А ось так! Вдих носом. Видих ротом, долоні торкаються ротика і дитина без голосу вимовляє "звук індіанця" - це шумить вітер. Вправу слід повторити 3-4 рази.

«Мильні бульбашки»

Ця вправа виконується так: вдих відбувається носиком, а видих через рот, де губи складені в трубочку. Мильна бульбашка виходить дуже красивою і великою.

1.9. МУЗИКА

Музика, безперечно, здатна впливати на настрій. Сприйняття музики тісно пов'язане з розумовими процесами. Вчені Гордон Шоу, Кетрін Кай і Франсіс Роше з Центру нейробіології навчання і пам'яті зазначають, що музика Моцарта сприяє кращому засвоєнню інформації та взагалі активізує роботу мозку. Дослідження показали: твори Моцарта несуть у собі дуже потужний енергетичний заряд, заряджають мозок, немов «будять» його і пробуджують кмітливість та креативність. Твори Баха і Генделя покращують логічне мислення і підвищують здібності людини.

Повільна музика Вівальді дає відчуття спокою, порядку, безпеки і створює атмосферу, яка підходить для роботи.

Класична музика Шуберта, Шумана, Чайковського відрізняється ясністю, елегантністю і прозорістю. Вона здатна підвищувати концентрацію, пам'ять і просторове сприйняття.

Музика імпресіоністів (Фавр, Равель) основана на свободі настроїв і вражень. Вона викликає приємні образи, збуджує творчі імпульси.

Вчитель:

— Ви знаєте, що одним із засобів навіювання відповідного стану душі і тіла є музика.

Ми чуємо зараз акорди 40-ї симфонії Моцарта. І це зовсім не випадково: вчені довели, що 5—10 хв. прослуховування творів цього композитора значною мірою сприяють зростанню інтелектуальних можливостей людини. А це нам сьогодні (як і будь-коли) аж ніяк не зашкодить, тому що...

1.10.ФОТОГРАФІЇ

Світ багатий і різноманітний. Дуже важко уявити себе позбавленим його краси і привабливості. Скільки радості й естетичної насолоди доставляють людям барвисті картини природи. Зелень трави і дерев, блакить неба, неперевершені кольори моря, фарби заходу і сходу сонця завжди захоплювали і вражали людську уяву. Бажання зберегти красу швидкоплинного життя створило дивовижний вид мистецтва - фотографію. Людина не замислюється над тим, який вплив чинять на неї світлини, як непомітно можуть змінити настрій - викликати відчуття бадьорості і радості .

«Намхнення»

На початку уроку вчитель пропонує учням переглянути фотографії певного кольору, певної тематики.

«Казковий світ» ДОДАТОК Б

РОЗДІЛ II

1.1. Урок з української літератури (6 клас)

Тема. *Емма Андієвська. Казка-притча «Говорюча риба». Порушення питань моралі, дружби, сили слова у творі*

Мета: повторити зміст понять «притча», «повчальний зміст твору»; розвивати вміння працювати з твором, відшукуючи ключові фрази; учити формулювати думки, робити власні висновки; виховувати повагу до інших, ввічливість, уміння бути справжнім другом.

Перебіг уроку

I. Діагностика емоційної готовності учнів до уроку

«РИБКИ» (дивись стор.34)

- Мені надзвичайно приємно, що всі готові до роботи.

II. Актуалізація опорних знань

1.Бесіда про життя та творчість Емми Андієвської

- Що ви знаєте про Емму Андієвську?

Вчитель

- Емма Андієвська належить до найвідоміших поетів української діаспори. Незвичайним був її дебют на початку 50-х років, коли з'явилася перша збірка віршів.

Учні переглядають відеосюжет та слухають твір

«Пісня на рибу» у виконанні Емми Андієвської

Вчитель

«Творчість поета од Бога неможливо осягнути одразу і цілком, то є процес постійного відкриття й відчування народжуваного ним слова. Надто складна творчість такого поета, яким є Емма Андієвська, котра пропонує читачеві прийняти правила її поетичної «гри»: спробувати вийти за рамки стандартизованої буденщини, перевтілитися, подивитись докола себе за своєрідними «законами» її світобачення, яке, синтезуючи українську фольклорну магію та західний модернізм, робить прорив у виміри фантастичні», - вважає один із літературних критиків.

Не менш складними для розуміння і сприймання є прозові твори Емми Андієвської, зокрема її казки – притчі.

- З якою казкою-притчею ми познайомилися на минулому уроці?

- Чого навчає ця казка?

- Які ліки ви б запропонували героям твору?

- Чи є яєни серед учнів нашого класу?
- Що, на вашу думку, значить бути справжньою людиною?
- Чи хочете ви зберегти себе як особистість, свої кращі риси, тобто своє неповторне «я»?

Вчитель

Незвичайною та неповторною є малярська майстерність Емми Андїєвської. В анотації до її виставки, яка розгорнулася навесні 1994 року в Києві, в Українському Домі, наводилася така оцінка її творчості з німецької газети «Зюддойче цайтунг»: «Емма Андїєвська не лише відома на Заході як художниця з даром оригінального творчого мислення, її малярство комунікативне, довірливо налаштоване до людей».

Органічний світ Емми Андїєвської привабливий. Він також надреальний.

Художниця виставлялася в багатьох країнах світу. Вперше глядачі побачили її акварелі в Мюнхені в 1956 році.

Учні переглядають репродукції картин Емми Андїєвської

Вчитель

- Остання картина називається «Світова риба. Які почуття у вас викликає ця картина?»

2.Гра «Акваріум теоретичних знань»

- Перед вивченням нового матеріалу пригадаємо дещо з теорії літератури.

(На дошці прикріплено зображення риб, учень, що виходить до дошки, бере рибку і відповідає на запитання з теорії літератури, записане на зворотньому боці зображення)

III. Мотивація навчальної діяльності учнів

- Як ви розумієте вислів «мовчить як риба»?

Вчитель

Коли про людину кажуть, що вона "мовчить, як риба", то, мабуть, мають на увазі її надзвичайні розумові здібності. Щось не так, скажете?

Але ось вам висновки вчених Оксфордського університету, які ставили досліди над різними породами риб і з'ясували, що ці мешканці водойм мають довготривалу пам'ять, а з деякими завданнями впораються краще, ніж, наприклад, хом'ячки.

Риб досить легко дресирувати, вони впізнають свого господаря і можуть не приймати їжу з чужих рук. А не розмовляють вони, мабуть, тільки тому, що їм ні про що з нами поговорити...

IV. Оголошення теми й мети уроку

Вчитель

- **Емма Андієвська написала надзвичайно цікаву казку-притчу про рибу, яка дуже любила говорити.**

Запис теми уроку

V. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1. Вступне слово вчителя

Вчитель

У 2000 році вийшла збірка творів Емми Андієвської під назвою «Казки», до якої ввійшло вісімнадцять казок. Перед казками, між ними та після них відбувається розмова між шакалом та консервною бляшанкою. Ці двоє, зустрівшись ввечері, домовляються розповідати один одному казки. При цьому шакал розповідає казки із сумним закінченням, а бляшанка — казки із щасливим кінцем. Кожну розказану казку обоє коментують та інтерпретують її мораль по - своєму.

2. Коментоване читання

3. Бесіда

- **Якою народилася риба? (Балакучою)**
- **Як сприймають рибу її батьки?**
- **Яке ставлення людей до особи, що вирізняється серед інших?**
- **Як ви розумієте вислів «біла ворона»?**

Матеріал для вчителя

БІЛА ВОРОНА - цей вираз вживається для характеристики людини, яка вирізняється серед інших своєю поведінкою, зовнішнім виглядом.

Біла ворона - не абстрактний плід народної мовотворчості. Виявляється, що вони є і в житті. Організм кожної тварини виділяє особливі пігментні речовини, які відкладаються в шкірі, лусці, шерсті, пір'ї і надають їм певного забарвлення (чорний колір залежить від меланіну). Якщо в зародковій клітині щось порушується, то тварина (як і її потомство) лишається все життя білою.

Народна уява наділяла альбіносів різними містичними рисами. Давні єгиптяни й китайці білих мишей вважали посланцями щастя. Зустріч з білим оленем викликала в європейців благоговійний страх. Білий слон і білий тигр в Індії були священними. Того ж таки білого вовка наші забобонні предки вважали царем над усіма вовками, лісовиком, що набуває вигляду вовка.

Білі ворони - явище надзвичайно рідкісне.

Учні читають уривок від слів «Балакуща риба, яка, крім балакучості й доброго серця, була ще дуже молодою» до «...попливла шукати іншого табуна»

Учні переглядають відео про підводний світ

Учні читають уривок від слів «Але і в іншому табуні говорючій рибі не знайшлося співрозмовника» до «Там вони її поставили на ноги, і, вручивши листок, де

було намальовано, що їй назавжди заборонено користуватися водяним царством, зникли в глибин»і.

- Чому балакуча риба всіх дратувала?

- Чого не вистачало іншим риbam? (Толерантності)

- Що означає слово «толерантність»?

Толерантність (від лат. *tolerantia* – терпіння) – здатність приймати щось, не схвалюючи це. На індивідуальному рівні – це здатність сприймати без агресії думки, які відрізняються від власних, а також – особливості поведінки, зовнішнього вигляду та способу життя інших.

- Чи завжди ви буваєте толерантними?

Можна запропонувати учням переглянути відеоролик «Підтримка друзів»

- Отже, ми повинні сприймати людину такою, якою вона є.

Учні читають уривок від слів «З цих пір риба стала жити на березі» до «Так однієї місячної ночі...»

- Про що на землі мріяла балакуща риба?

- Які стосунки були між рибалкою та рибою?

- Чому, на вашу думку, рибалка та риба стали друзями?

- Що таке «дружба»?

Словникова робота

У тлумачному словнику дається таке визначення, що таке дружба: « Дружба - близькі стосунки, засновані на взаємній довірі, прихильності, спільності інтересів».

Гра «Сачок»

- Із запропонованих слів «виловіть» ті, що відповідають вашим уявленням щодо того, яким повинен бути справжній друг.

На картках записано слова: скромність, доброзичливість, наполегливість, товарицькість, чуйність,

заздрість, безкорисливість, егоїзм, байдужість, хвастощі, вірність, злість, надійність, щирість, готовність прийти на допомогу будь-якої хвилини.

- Які якості ви вибрали? Чому?

- Чому «не виловили» картки зі словами «злість», «хвастощі», «байдужість», «заздрість»?

Вчитель

Вмінню дружити, спілкуватися з людьми, треба вчитися з дитинства. Кажуть, що друг пізнається в біді. У цьому випадку особливо гостро виявляються такі якості як безкорисливість, доброта, чуйність.

Дуже багато написано і придумано прислів'їв про дружбу.

Дружба - як скло, розіб'єш - не складеш. Дружбою дорожи, забувати її не спіши. Ось ми з вами і пограємо в прислів'я.

- Закінчіть подані прислів'я .

- Річ краще нова, а ... /дружба – стара/.
- Дружба та братство – найбільше... / багатство/
- Не май сто рублів, ... / а май сто друзів /.
- Один за всіх, ... / і всі за одного /.
- Людина без друзів, ... / що дерево без коріння /.

Вчитель

- Існує версія, що праслов'янське слово «друг» в індоєвропейській мові мало первісне значення міцний, надійний, вірний. А хіба друг не є таким?

Учні читають уривок від слів «Якщо ти не нехтуєш моїм домом...» до «...заки їй стало видно оселю свого приятеля».

- Які стосунки були між чоловіком та жінкою?

- Чи розуміли вони одне одного? Чи чули те, що говорять?

Учні читають уривок від слів «Томагай Біг, - сказала риба, угледівши на подвір'ї рибалчиних дітей і жінку» до « Я риба, - тільки й встигла вигукнути риба, хапаючись за серце, як їй потемніло в очах, і вона зашкварчала на пательні».

- Риба була балакучою, любляла говорити й жінка. У чому між ними різниця? (Жінка чула тільки себе, а риба вмiла слухати інших, переймалася тим, що чула. Риба шукала співрозмовника, друга).

Учні читають уривок від слів «Щось довго нема мого приятеля» до «щоб вона сказала йому хоч одне слово».

- Чи зрозумів рибалка, що його друга засмажили? Чому ж скрізь шукав рибу?

- Шкода мені рибалки й говорючої риби. На мою думку, тут провина рибалки, може, навіть більша, ніж його жінки.

- Ти так гадаєш? - позіхнув шакал, якому не хотілося розмовляти.

- Але найбільше мені шкода навіть не рибалки й не риби, а заклопотаної жінки, що не почула риб'ячого голосу.

- Я не погоджуюся з тобою. Рибалка просто сплонував, бо з тим, що носиш у душі, не вільно ні з ким ділитися, окрім хіба найближчого приятеля. А жінка не була чоловікові приятелем уже хоча б тому, що він ніколи не готорив із нею так, як із рибою. Зрештою, не виключене, що жінка його просто ніколи й не слухала.

- Не доцільно шукати скарбу там, де ти його не закопав, - вела своєї бляшанка. - Саме тому з усіх потерпілих мені найбільше шкода жінки, яка не почула голосу говорючої риби. Риба загинула - це сумно. Однак кожен мусить раніше чи пізніше вмирати. І, як на мене, горе рибалки з приводу загибелі приятеля навіть сумніше, ніж сама смерть риби. Та вмирати, за все життя не почувши голосу риби, - це справді найгірше, що може трапитися людині.

- Може, в наступному втіленні жінка цей голос почує, - нехотя докинув шакал.

- Сумно, що вона не почула цього голосу в цьому житті, - не поступалася консервна бляшанка. - А сум, як відомо, має довгі ноги...

- З чією думкою, шакала чи бляшанки, погоджуєтесь ви?

- Чому трапилася ця трагедія? (*Рибалка не попередив дружину про те, що його друг – риба*).

- А чи почула б його дружина?

- Чи були у вашому житті випадки, коли вас просто не чули?

Отже, кожна людина повинна вміти слухати.

- Чи вважаєте ви, що рибалка був надійним другом?

Тест «Чи надійний ти друг»

1. Друг часто користується твоїми речами, але повертає їх неохоче. Цього разу він просить дорогу річ. Як ти вчиниш?

а) даси йому; б) скажеш, що в тебе її зараз немає; в) відмовиш і поясниш справжню причину.

2. Ти відчуваєш, що у твого друга невдовзі будуть великі неприємності. Як ти вчиниш?

а) припиниш із ним стосунки; б) вдаватимеш, що все гаразд; в) відверто поговориш із ним.

3. Чи вважаєш ти, що твій друг повинен:

а) завжди всім ділитися з тобою; б) говорити тільки те, що тобі подобається; в) залишати свої думки та проблеми при собі.

4. Друг носить одяг, який йому не личить. Тоді ти:

а) скажеш йому про це; б) спробуєш пояснити, чому цей одяг не слід носити; в) промовчиш.

5. Ти вважаєш, що твій друг:

а) кращий ніж ти; б) ти маєш більше переваг; в) ви знаходитесь на одному рівні.

Підрахуй бали, користуючись таблицею:

Варіант	а	б	в
---------	----------	----------	----------

Відповіді № запитання			
1	1	2	3
2	1	2	3
3	3	2	1
4	2	3	1
5	2	1	3

11—15 балів. Ти — надійний друг. Твої друзі це знають і цінують.

6—10 балів. У тебе є друзі, але ти до них не завжди ставишся з повагою і терпінням, не переймаєшся їхніми проблемами. Щоб поліпшити ситуацію, пробуй ставити себе на місце тієї людини, якій потрібна твоя допомога.

5 балів. Ти певною мірою егоїст і звик звертати увагу тільки на себе. Така риса — перешкода справжній дружбі. Виявляй більше інтересу до інших людей та їхніх проблем.

Творча робота

- Перегляньте фотографії, доберіть влучні назви до них, створивши пам'ятку справжньої дружби.

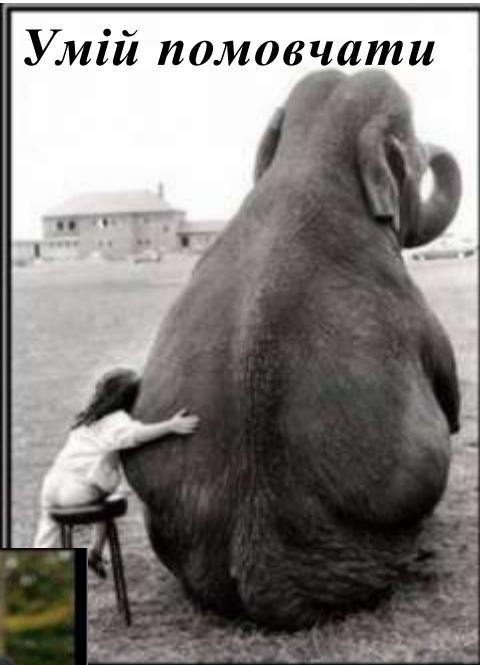
Умій почути

Умій довіряти

Умій допомогти

Умій помовчати

Умій пожаліти

*Тримай друга
біля серця*

VI. Підсумки

Вчитель:

Я всім вам бажаю бути добрими, відвертими, веселими, щирими. Нехай біля вас завжди будуть люди, які можуть розділити з вами радості і печалі, допомогти у складній ситуації, завжди вислухати. Бажаю, щоб у кожного з вас був справжній друг!

VII. Домашнє завдання (на розсуд учителя)**1.2. Урок з української літератури (8 клас)**

Тема. І. Карпенко-Карий. Короткі відомості про життя і творчість видатного українського драматурга XIX ст.. Про театр «корифеїв». Трагікомедія «Сто тисяч»

Мета: ознайомити школярів з життєвим і творчим шляхом І. Карпенка-Карого; з'ясувати особливості створення і функціонування театру «корифеїв»; розпочати ідейно-художній аналіз твору «Сто тисяч»; розвивати культуру зв'язного мовлення, логічне мислення, увагу, пам'ять, спостережливість, вміння робити висновки, узагальнення; формувати кругозір, світогляд школярів; виховувати почуття пошани до письменницької та театральної діяльності митця, засудження бездуховності як прояву зла у житті людини.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет І. Карпенка-Карого; фотоматеріали про І. Карпенка-Карого — митця й актора; відеоролик, підручник Українська література: підруч. для 8 кл. загальноосвіт.навч.закл./ В.І.Цимбалюк.- К.:Освіта, 2008.-336с.

ХІД УРОКУ**I. Емоційне налаштування на урок****1.Вчитель:**

- **Доброго ранку, діти. Уявімо, що вас запросили на карнавал, маску якого кольору ви обрали?**

(Учні обирають маску)

- **Призначення маски – приховати обличчя, але ваш вибір маски відкрив для мене певні особливості вашого характеру.**

* Ті, хто обрав маску білого кольору, Ви станете великими людьми. Факти, цифри і хроніка подій для вас – найголовніше!

* Вибір чорної маски свідчить: Ви завжди будете виділятися із натовпу. Все піддавати сумніву і

критиці – сенс вашого життя.

* Вам сподобалась синя маска – ви майбутні філософи. Ви йтимете лише вам відомими шляхами, не відступаючи від мети, не поспішаючи, але й не зупиняючись.

* Володарі червоної маски житимуть у волі емоцій. Для вас навколишній світ – загадка. Інколи вам буде важко зрозуміти самих себе.

2. Асоціативний ряд

- Які асоціації у вас викликає слово «маска»?

Маска – актор, театр, сцена, роль, драма, драматург.

II. Оголошення теми, мети уроку.

Сьогодні на уроці ми познайомимося з основними відомостями про життя і творчість видатного українського драматурга XIX століття І. Карпенка – Карого.

Запис теми

Сцена – мій кумир,

театр – священний храм для мене.

Іван Карпенко - Карий

III. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

Іван Карпенко-Карий
(1845—1907)

- Скажіть, будь ласка, хто спочатку формує характер будь – якої людини?

(Родина)

Народився майбутній драматург **29 вересня 1845 року** в слободі Арсенівці поблизу Єлисаветграда (нині Кіровоград) в родині збіднілого дворянина. Мати походила з давнього козацького роду. **Євдокія Садовська** була кріпачкою, викупленою на волю своїм чоловіком. Підростаючи, вразливий хлопчик все більше відчував жорстокість кріпацького побуту, в якому насильство, знущання були звичайним явищем. Плач і стогін замучених панщиною кріпаків боляче вражали дитяче серце. На характер і світовідчуття майбутнього драматурга помітно впливала атмосфера родинного порозуміння, душевної теплоти і поетичності, яка, незважаючи на матеріальні нестатки, панувала в сім'ї **Тобілевичів**.

Карпо Адамович і **Євдокія Зіновіївна** були людьми щедрої поетичної вдачі. В їхній родині особливо шанували Шевченкове слово і народну пісню, тому й люди горнулися до цієї сім'ї. В довгі осінні вечори до Тобілевичів сходились жінки і дівчата прясти. За роботою співали, розповідали цікаві бувальщини. От коли наслухався малий Іван усяких сумних оповідань про кріпацьке життя, цікавих казок та приказок. А скільки народних пісень у ті довгі вечори дійшло до серця юного слухача, пісень, що в них оживали картини народної неволі, оживали героїчні постаті Морозенка, Наливайка, Богуна, Палія — мужніх захисників народної волі! Разом з піснями в душу хлопчика входила велика любов до поневоленого народу, яку пізніше ні час, ні школа й канцелярія, ні важкі життєві випробування не змогли заглушити в його житті. Від матері, яка дуже любила театр і знала напам'ять майже всю «Наталку Полтавку», малий Іван неодноразово чув захоплюючі розповіді про вистави мандрівних труп. Під впливом цих розповідей театр для хлопця став мрією, втіленням краси, правди, героїчного минулого рідного народу.

Роки навчання

Початкової грамоти І. Тобілевич навчився, як тоді водилося, у дяка, а продовжував освіту в Бобринецькій трикласній повітовій школі. Навчання хлопцеві

давалося легко, і закінчив він школу в числі найкращих учнів, за що йому дали в нагороду «Собрание литературных статей Н. И. Пирогова» (Одеса, 1858) з написом: *«Дана от бобринецкого уездного училища ученику 3-го класса Ивану Тобилевичу за успехи в науках и благонравие на публичном акте 21-го июня 1859-го года»*. Іван Тобілевич далі вчитися не зміг, бо не було в батьків для цього коштів.

- **Як ви думаєте, чи здобуття вищої освіти свідчить про високу освіченість людини?**

- **Пригадайте, хто з українських митців ніколи не навчався в школі, але вважається найосвіченішою людиною свого часу?**

Любов до театру

У дружній сім'ї Тобілевичів діти вчилися не тільки розуміти і цінувати народне мистецтво, а й любити труд, шанувати людей праці. Не випадково ця сім'я дала українській культурі чотирьох видатних артистів — **корифеїв** українського театру: Івана, Миколу, Панаса і Марію Тобілевичів.

Словникова робота

Корифей – заспівувач, зачинатель; найвидатніший з перших діячів у якійсь галузі науки, мистецтва, літератури.

Синоніми : світило, гігант, титан.

Микола Садовський (дівоче прізвище матері) **Вінницький музично-драматичний театр імені М. Садовського**

Панас Саксаганський (мати була родом з містечка Саксагань)

*М. Садовська-Барілотті
(Тобілезич)*

Співачка Марія Садовська-Барілотті вмерла ще молодою, а тому менше, ніж її брати, відома в історії українського театру.

Іван Карпенко - Карий (Іван обрав собі псевдонім, складений з імені батька, Карпа, та прізвища улюбленого героя з драми Т. Шевченка «Назар Стодоля» - Гната Карого, роль якого ще виконував в аматорським театрі).

Щоб побувати на виставах у Єлисаветграді (тепер Кіровоград), Іван пішки ходив туди з Бобринця за п'ятдесят кілометрів.

Робота з підручником(стор.179 – 180)

Гра «Заповни анкету

<i>Прізвище ім'я по батькові</i>	Іван Карпович Тобілевич
<i>Псевдонім</i>	Іван Карпенко - Карий
<i>Дата народження</i>	29 вересня 1845 року
<i>Батьки</i>	Карпо Адамович і Євдокія Зіновіївна Тобілевичі
<i>Брати, сестри</i>	Микола, Панас, Марія
<i>Освіта</i>	Три класи повітової школи
<i>Уподобання</i>	Театр, драматургія
<i>Ролі</i>	Возний, Назар Стодоля, Гнат Карий, Герасим Калитка, Пузир
<i>Твори</i>	«Бурлака», «Безталанна», «Наймичка» «Сто тисяч» (1889), «Суєта», «Хазяїн», «Сава Чалий»

Теорія літератури

Драматичний твір (від грецького слова драма — дія), або **п'єса** — художній твір, в якому показано життя в дії і який написано у формі розмови дійових осіб (діалоги, монологи).

Комедія — такий драматичний твір, у якому в комічних образах викриваються негативні суспільні або побутові явища, висміюються людські вади, негативні риси характеру.

Трагікомедія — драматичний твір, у якому об'єднані риси трагедії й елементи комедії: твір, збудований на основі трагедійного конфлікту, розв'язка якого закінчується комічно, не вимагає обов'язкової загибелі героя.

Особливості назви твору

Першою п'єсою, що вийшла з-під пера драматурга після того, як він позбувся «гласного нагляду», була комедія **«Гроші»**, написана в **1889** році. Того ж року автор надіслав її до цензури, але звідти вона повернулася з написом: **«К представлению признано неудобным»**. Після переробки комедія була дозволена до постановки під зміненою назвою — «Сто тисяч». На думку самого автора, ця назва твору буде краще відповідати його сюжету. Адже ж справа йшла не взагалі про гроші та їхнє значення для селянина, а саме про суму в сто тисяч, яку наважився придбати Калитка на свої п'ять тисяч. У 1890 р. комедія була поставлена на сцені.

Притча

Одна заможна людина зізналася, що, незважаючи на всі свої старання, вона так і не змогла перебороти пристрасті до грошей.

- І ви ладні пожертвувати через гроші радощами життя?
- Я прибережу радощі життя на старість.
- Якщо доживете до неї.

І тут співрозмовник згадав про одного розбійника, що напав на перехожого зі словами: «Гаманець чи життя?». На що жертва відповіла: **«Візьми моє життя. Гроші я відкладаю на старість»**.

Проблемне запитання:

- ***Що відповіли б ви?***

(Відповіді учнів)

Народна мудрість

- **Поясніть, як ви розумієте подані прислів'я.**
- Грішми воюють, грішми торгують, а без грошей – горюють.
- Гроші - горе, а без них – вдвоє.
- Гроші май, та про чорний деньок дбай.
- За гроші тільки рідного батька не купиш.
- Грошей не сій, бо вони не зійдуть.
- Гроші в гамані, а допомагають у біді.

Перегляд відео «Гроші та люди»

- Чи погоджуєтесь ви з думкою, висловленою у відео?
- Де тримаєте свої гроші?
- А от головний герой трагікомедії «Сто тисяч» Герасим Калитка

мріяв тримати гроші у мішках. Про що це свідчить?

- Зверніть увагу на прізвище головного героя трагікомедії. Чи знаєте ви лексичне значення слова «калитка»?

Калитка, гаман — це шкіряна сумка для грошей.

III. Підсумки уроку

Рефлексія

Вчитель:

- Усі хочуть бути молодими, щасливими та багатими, але не всі знають, що для цього потрібно. А потрібно багато знати, багато вміти. Але люди вірять у прикмети. Модно дарувати грошове дерево, дерево багатства, тобто красулу. Я вам теж хочу подарувати дерево багатства. Але маю надію, що сьогодні на уроці я дещо доклала до вашого збагачення.

Чим збагатилися на уроці?(Учні прикрашають красулу картками-квітами:

Я дізнався...

Я усвідомив...

Я зрозумів...)

Домашнє завдання: прочитати твір І.Карпенка - Карого «Сто тисяч», подумати над запитанням «Калитка – позитивний герой чи негативний»

Оцінювання

1.3. Урок з української літератури (10 клас)

Тема. *Новела «Сойчине крило». Зображення жіночої долі в новітній інтерпретації. Гуманістичний пафос новели І.Франка*

Мета: розглянути композицію новели; розкрити образ Марії, його неоднозначність, визначити основний морально-етичний пафос новели; розвивати зв'язне мовлення, навички роботи над змістом прозового твору; виховувати в учнів позитивні морально-психологічні якості.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. Емоційне налаштування на урок

Учні слухають поезію Софії Кримвської «Жінка», переглядають відео до неї

Вчитель

Жіноче серце – океан і маленька краплинка роси, рай і пекло водночас. Зрозуміти жіночу поведінку, її серце намагались багато століть, але і до цього часу точаться суперечки. Стосунки між чоловіком і жінкою – це два світи, які вбирають у себе переживання, емоції, відчуття, настрої. Кохання, що виникає між особистостями, єдине у своєму роді, але може вбирати в себе інші почуття. Важко вберегти кохання, але кому це вдається, відчуває себе щасливим.

II. Мотивація навчальної діяльності

I. Франко запитує:

Жіноче серце! Чи ти лід студений?

Чи запашний чудовий цвіт весни?

Чи світло місяця? Огонь страшенний,

Що нищить все?

Ці питання здавна цікавили письменників світу. І. Франко дає оригінальну інтерпретацію жіночої долі в новелі «Сойчине крило».

Оголошення та запис теми уроку

- Про що піде мова на сьогоднішньому уроці, як ви вважаєте?

- Які завдання спроектуєте?

Визначення особистісно важливих цілей діяльності

- розглянути композицію та сюжет новели;
- розкрити образ Марії, його неоднозначність;
- дати характеристику образу Хоми;
- визначити основний морально-етичний пафос новели.

III. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

Твір «Сойчине крило» з'явився з-під пера І.Франка у 1905 році – у «золотий період» його творчості. У цей час письменник шукав нові шляхи вираження думки, опрацьовував нові теми, мотиви. Як справжній митець, письменник мав нахил «**обсервувати життя в його найрізноманітніших проявах**» і творив у стані «**тієї ніколи й нічим не заспокоєної гарячки, котра змушує... перейматися стражданнями й радощами, думками й мріями інших людей**».

Новела «Сойчине крило» належить до пізньої малої прози Івана Франка. У рецензії А. Крушельницького на збірку «На лоні природи» (1905) «Сойчине крило» відзначене як «**найбільш інтересне**» оповідання, де на найвищий п'єдестал автор підніс любов. Невипадково і сьогодні ця поетична драма про кохання йде на сценах українських музично – драматичних театрів.

Сенатор Давнього Риму Петроній зазначав: «Від любові

страждають навіть боги». Досить влучно сказано, чи не так?

- Як ви розумієте слова Петронія?

«Асоціативне малювання»

- Більшість з вас, я впевнена, переживали у своєму житті перше кохання, яке враження у вас залишилось? З чим у вас асоціюється перше кохання?

(Учні презентують свої роботи й стисло розповідають про враження)

«Десь на дні мого серця заплела дивну казку любов», - сказав Павло Тичина, український поет. Яку ж дивну казку заплела любов у серці нашого героя? Давайте звернемося до змісту новели.

Визначення жанру та композиції твору

Бесіда

- Про що свідчить ще одна назва твору: «Із записок відлюдька»? (У такий спосіб з'ясовується, що твір написаний у формі щоденникових записів. Така форма викладу дає можливість без посередників пізнати героя, його найінтимніші думки і почування, розкрити всі таємниці душі).

- З якою метою автор обрав форму листа для розкриття подальшого сюжету твору? (Щоб уникнути одноманітності у побудові твору та розвитку сюжету).

Уперше в українській прозі І. Франко вводить прийом розлогого листа, який є і жанровим компонентом твору, і розлогою розповіддю про взаємини закоханої пари Хоми – Массіно і Манюсі, про життєві пригоди героїні у пошуках щастя.

- Які форми викладу поєднує автор у творі? Що досягається завдяки цьому прийому? (Лист переривається ліричними відступами, які відображають реакцію героя на прочитане, його роздуми – спочатку глузливі, недовірливі, навіть

зневажливі, а щодалі – більш співчутливі. Таким чином створюється враження діалогу, дуету голосів: чоловічого – Хоми й жіночого – Мані.)

- Визначте особливості композиційної будови твору. (Особливості композиції в тому, що експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка викладені не послідовно, а навпаки, найнапруженіші моменти обриваються з волі героїні, яка пише листа, а також ліричними відступами – роздумами іншого персонажа про цей лист.)

Образи твору

- Які асоціації і почуття викликає у вас зустріч Нового року?

- Спробуйте передати зустріч Нового року називними реченнями.

«Що таке празничне стрічання Нового року? Шумне товариство, молоді жіночі голоси, мов срібні дзвоники. Світло салону. Звуки фортеп'яна. Хор, пісні, сола... Декламація, брава, оплески. Жарти. «Кришталева чаша, срібная криш...» Наближається північ. Починає бити дванадцята. Всі підносять чарки, вихиляють душком, а батько родини кидає свою додолу. Нехай так пропадає всяка турбота! Бреннь! І раптом гаснуть світла. Всі запирають у собі дух. Бам... бам... бам... Числять до дванадцяти. Най живе Новий рік! Най сяє нове щастя! Світла! Музика. Пісні... Поцілуї. Радість і стиски рук...»

- Справді, опис Франка, незважаючи на окремі деталі побуту початку ХХст., якнайповніше відображає всі відтінки почуттів людей у новорічну ніч. Як досягається мистецька довершеність вислову? (Це експресивно забарвлені вислови, відтворення звуків бою годинника. Короткі називні та неповні речення.)

- Ми вперше зустрічаємося з головним героєм твору напередодні цього свята та його сорокових роковин. Яким постає перед нами герой? (Він самотній, живе в ілюзорному, створеному ним самим, світі. Основний тип світогляду – «без зайвої байдужості і без зайвого ентузіазму», уявляє, що нарешті став «артистом життя», осяяного «подвійним сонцем». Одне – у вимушеному побуті, серед інших людей, друге – сонце його душі, у його кабінеті, де він «сам свій пан»).

- Як хоче зустріти Новий рік головний герой? (*прослухати увертюру Россіні до Вільгельма Телля*), *оглянути квіти, випити, закусити, прочитати нову статтю...*)

- Який рівень естетичних смаків та уподобань героя?

- До якого прошарку суспільства належить персонаж?

Уривок читається під музичний супровід

(аудіозапис увертюри до опери Верді «Травіата»)

«Ось тут, у тім затишнім кабінеті, обставленім хоч і не багато, та по моїй уподобі, я сам свій пан. Тут світ і поезія мого життя. Тут я можу бути раз дитиною, другий раз героєм, а все самим собою. Зо стін глядять на мене артистично виконані портрети великих майстрів у штуці життя: Гете, Емерсона, Рескіна. На поличках стоять мої улюблені книги в гарних оправах. На постаменті в кутику мармурова подобизна старинної статуї хлопчика, що витягає собі терен із ноги, а скрізь по столиках цвіти — хризантеми, мої улюблені хризантеми різних кольорів і різних відмін. А на бюрку розложена тека з моїм дневником».

- Про що свідчить така обстановка в кабінеті? (Можна зробити висновок, що герой твору – естет, рафінований інтелігент, який добре розуміється на мистецтві, начитаний, цілком сучасний. Про це свідчить і обстановка в його кабінеті. Автор вдається до детального опису всіх подробиць, щоб психологічно підготувати читача до того, що цей світ, витворений героєм, є мушлею, де ховається його самотність).

- Героїня коханого називає сибаритом. Як ви розумієте значення слова сибарит?

Сибарит – людина, яка надає перевагу бездіяльному, марному способу життя, зманіжений розкошами.

- Що вносить сум'яття у розпорядок дня героя? Як це вплинуло на весь подальший хід сюжету? (Отримав листа)

Дзвінок у двері – символ змін; повернення любові.

Учениця читає уривки з листа Марії

«Чи тямии мене? Тямии ту весну з її пурпуровими сходами сонця, з її теплом і ясністю, з її бурями, мов сварки закоханих, з її громами, мов крики любих дітей, що пустують у широких покоях? Се я була.

Тямии той ліс із його полянами і гущавинами, з його стежками й лініями, з його зрубамі та хащами, і а скрізь розлита була велична гармонія, і життя йшло рівним могутнім ритмом, що передавався душам людським? Тямии той ліс, мій рідний ліс, якого нема другого в світі? Се не був ліс, се я була.

Чи тямии мене?

Тямии ту лісничівку в самій середині того лісу? До неї сходилися всі лісові дороги, як артерії до сонця, а з неї виходив лад, і порядок, і сильна воля на всі окраїни лісу. А в ній кублилося тихе, відлюдне життя старого батька і молоді дівчини. Лунали голосні, різкі, з золотого серця пливучі мужеські слова і ще голосніші, дзвінкіші сміхи і співи дівчини-пестійки. Тямии її? Се я була».

«Я не винувата, що ти в моїм житті був тим палким сонцем, яке змушує квітку розвитися і розпуститися і відкрити свою чашечку, і розлити свої найкоштовніші пахоці. І признайся одверто, перед самим собою, чи ти тоді не був щасливий? Чи я не була квітчастим оазисом у твоїм житті? Чи ти в нашій лісничівці не пережив найкращого літа, яке взагалі випало тобі на долю на твоїм віці?»

- Як тон листа розкриває героїню? (Насичення питальними реченнями, зокрема повторення фрази «Чи тямии мене?», створює силове поле присутності героїні. Передається вир почуттів, «огонь пристрасті», описи страждань, випробувань героїні)

- Як змінюється психологічна реакція Хоми на прочитане з листа? (Від першого бажання вкинути лист у вогонь разом із колишніми почуттями та фразою: «Невже одна поява отих кількох аркушів, записаних її рукою, одного засушеного крильця давно вбитої пташини може вивести тебе з рівноваги?» до вигуків: «Женцино, демоне! Чого тобі від мене треба? Женцино, комедіантко,

прокляття на тебе! Всі твої слова. І сміх, і сльози – все це комедія, все роля, ошука!..» І нарешті: «Де мої сподівані радощі? Де мої естетичні принципи? Де моє тихе задоволення? Пропало, пропало все! Ось де життя! Ось де страждання! Ось де боротьба, і розчарування, і безмежні муки, і крихітки радощів, задля яких і безмежні мук не муки»).

- Чи кохав головний герой авторку листа?

- Як переживає герой розрив з коханою?

- Чи співзвучна, на вашу думку, туга героя новели з картиною Едварда Мунка «Розрив»?

Едвард Мунк «Розрив»

- На чому базується конфлікт між героями? (Конфлікт між громадським і особистим. Проте Франко поглиблює конфлікт між героями на психологічному

рівні).

Висновок. Головний герой новели поділяє матеріалістичні погляди, спочатку «весь був у громадській праці», мріяв про хліборобські спілки, фільварки, займався агітацією серед селян, за що, очевидно, сидів у в'язниці. Але коли став жертвою власних пристрастей, то «суспільство, держава, народ» для нього – «подвійні кайдани». Герой став «самітником, відлюдьком». Таке життя нікчемне, бо жити в суспільстві і бути вільним від його суперечностей не можна. В кінці твору герой це зрозумів і повертається до себе, до людей.

Вчитель

Життя – музика.

А щастя і горе, вірність і зрада,

Перемоги і поразки,

Дні і ночі –

Білі і чорні клавіші.

Життя – музика... (Самаруха О.В.)

Релаксація «Пісенна ілюстрація»

(Учні слухають пісні сучасних виконавців, визначають, які моменти з новели вони ілюструють)

1. «Океан Ельзи» «Відпусти» (герой не може забути коханої, став відлюдником)

Женщино, демоне! Чого тобі треба від мене? Чого ти завзялася мучити мене? Чи я в своїм житті зробив тобі яке лихо? Я віддав тобі все, що було найкраще в моїй душі, без домішки хоч би атомика низького, підлого, брудного, а ти погралася моїми святощами і кинула їх у болото. Я вірив у тебе, як у себе самого, а ти кажеш, що лише роллю грала передо мною. Я вкладав усе своє життя, всю свою душу в кождий свій погляд, у кожде своє слово до тебе...

2. Тіна Кароль «Намалюю тобі...» (головна героїня віддано кохає Хому)

Я ж сконцентрувала всю силу своєї волі, весь огонь своєї пристрасті, всі чари своєї душі й тіла, щоб навіки, незатертими буквами вписатися в твою тямку. Як добрий режисер, я брала до помочі все, що було під рукою: сонце й ліс, пурпури сходу, чари полудня і меланхолію вечора. Оповідання батька і шум лісу. Рев бурі і тихі шептїї дружньої розмови.

3. Олександр Пономарьов «Він чекає на неї» (головний герой нестямно бажає, щоб кохана повернулася)

Де ти тепер? Чи все ще там, у тім кровавім Порт-Артурі, серед ранених та призначених на загибель, сама носячи своє велике кладовище в серці? Чи, може, давно вже твої кості розмиває бурхливе Жовте море?

Голубочко моя! Де ти, отзовися! Нехай у сю новорічну годину хоч дух твій перелине через мою хату і торкне мене своїм крилом!

4. Софія Ротару «Минає день» (героїня не може забути коханого)

Прощай! Любий мій! Та ні, не буду розжалоблювати себе.

Адже побачимося... як не тут, то там? Віриш у бачення там? Я вірю. Здається, що якби на хвилину перестала вірити, здуріла б, руку наклала б на себе. Массіно мій! Я ні про що не думаю, лише про тебе. Думка про тебе додає мені сили і певності серед отсього пекельного життя.

5. Володимир Івасюк «Червона рута» (герой зустрівся з дівчиною в лісі та відразу закохався)

Чи тямиш мене? Тямиш ту весну з її пурпуровими сходами сонця, з її теплом і ясністю, з її бурями, мов сварки закоханих, з її громами, мов крики любих дітей, що пустують у широких покоях? Се я була.

6. «Океан Ельзи» «Така як ти» (герой усвідомлює, що його кохана – це жінка, подарована долею)

Де мої сподівані радощі? Де мої естетичні принципи? Де моє тихе задоволення? Пропало, пропало все! Ось де життя! Ось де страждання! Ось де боротьба, і розчарування, і безмежні муки, і крихітки радощів, задля яких і безмежні мук не муки.

- **Якою ми бачимо Марію до знайомства з Хомою?** (портрет, спосіб життя, родина, вдача).

- **Чому дівчина закохалася в Хому? Що їх поєднувало?**
- **Чому героїня вдається до втечі? Які мотиви її вчинку? Назвіть причину, що спонукала Маню втекти з дому. Яке найбільше бажання керувало усіма її вчинками?**
- **Едмон Арокур писав: «Поїхати – значить трохи**

вмерти». Поясніть думку, співставте її з подіями твору. Чим поплатилася дівчина за свій необдуманий вчинок?

Сповідь Сойки

- **Як склалося життя Сойки після розлуки з коханим?**
- **З якими чоловіками звела її доля?**

- Як виглядав Генриць, коли познайомився з Марією?

- Чи кохав Зигмунт Маню?
- Як зустрілася Сойка з Володимиром Семеновичем? *(Програв у карти).*
- Чим займався Светлов?
- Як потрапила до розбійника?
- Як жилося з капітаном Серебряковим? *(Жила разом з його дружиною).*
- Які почуття були до Миколи Федоровича?
- Ким для неї були ті чоловічі силуети? Чи можемо ми говорити про любов до них?
- Чи були в героїні моменти слабкості, коли вона не мала виходу із ситуації?
- Що вона хотіла зробити з собою? *(Повіситися, втопитися).*
- Як ви думаєте, що її стримувало?
- У чому вона бачить сенс свого буття?
- Як характеризує Марію її лист?
- Утворіть смисловий ланцюжок зі слів, які використовує автор, називаючи жінку *(Жінка – комедіантка-чорт – демон, шановна пані, панна Маня).*

- Про що свідчить повернення її додому?

Матеріал для вчителя

Таємниця жіночої душі

Тендітна жіноча душа...Вона може витримати нестримні пориви щастя, суму, радості, розпачу. Проте зовнішній світ жорстокий, часто завдає пекучого болю, змушує пройти всі кола пекла.

Так сталося і з Марією: поневіряння по злочинницькому світу, дві спроби самогубства, - ось наслідки її необдуманого вчинку. Хто винен у тому, що Марія втекла, втекла від коханого, від самої себе? Що керувало її вчинками?

Романтичне бажання жити, а не існувати, не просто бути, а стати - це прагнення й штовхнуло її до втечі, визначило подальшу долю. Як кожна жінка вона мріяла про щастя, достаток, мріяла побувати в різних місцях світу. Вона жила за покликом серця, прагнула відчувати себе особистістю, жаждала повноцінного людського буття.

Психологічний малюнок образу Марії вражає багатством її душі, гармонійним поєднанням з природою, своєрідним баченням смислу буття, поетичним мовленням, які висвітлюють її характер і вчинки глибоко і правдиво.

Пристрасна натура. Марія перебуває в полоні могутнього любовного почуття і тому повертається до рідного краю, до того, кому першою зізналась у коханні, кого свого часу зрадила. Шукаючи щастя, вона помилилася у своєму виборі і тепер спокутує свої гріхи. Її лист Хомі – Массіно – це сповідь зраненої душі, яка, не дивлячись ні на що, залишилась чистою, люблячою і такою поетичною. Ми ще раз переконуємося в тому, що кохання – велика сила. Воно здатне зцілити людину, повернути її до життя.

Психологічна хвилинка

- Американські психологи довели, що людина не зовсім підвладна сама собі. Вона може грати самообрану і власно створену роль, може грати

роль, створену іншими персонажами, інколи роль визначається долею. До якого типу можна віднести Марію?

/ Міркування учнів/

Займи позицію

- Чи зміг би я пробачити Марію?

- Чи актуальний твір сьогодні?

Учень читає вірш Самарухи О.В.

Симфонія самотнього дощу
 Розбіглася, і їй немає спини
 Цей, найчарівніший з-поміж усіх мелодій...
 Застигла німо на вустах півоній,
 Завмерла гірко на очах жасмину...
 Ти думаєш, що я тебе прощу?!
 Ні! Певне, просто відпущу,
 Розірву, мов листи, окупи бруду
 І почуття, немов угар розвію...
 Напевне, і тебе забудь зумію...
 Та тільки я повіки не забуду
 Симфонію самотнього дощу...

IV. Вивчення, аналіз, інтерпретування художнього твору

- Спробуймо розібратися, чому новела називається «Сойчине крило»? На що натякає автор, даючи таку назву своєму твору?

- Як ви ставитесь до вбивства сойки Манею? Назвіть причини, що спонукали її до цього, чи виправдовують вони такий вчинок? (*Через ревності*

ненависть до сойки набуває лютої агресії: Маня вбиває сойку. Саме це вбивство потім позначається на пригніченому стані молододі жінки, її демонічних рисах).

Хвилинка біології

Сойка (*ejarrulus grandarius*) , птах родини воронових. Довжина тіла близько 34 сантиметрів, вага 146 – 196 г

Сойка має здатність переймати звуки інших птахів, тобто має імітаторські здібності. Пташка належить до найбільш обдарованих пересмішників. Їй підвладні, напевне, не тільки всі звуки живої природи, а й нескінченна різноманітність механічних звуків. Іноді можна опинитися свідком спільного співу сойок. Кожна з них навперебій спочатку видає мінорну свистячу трель, після якої йдуть тихий клекіт, глухий передзвін. До квітня подібні концерти закінчуються, після чого спів сойки можна тільки іноді почути на гніздовій ділянці. У всіх випадках спів сойки – явище вкрай короткочасне і нерегулярне. Воно припиняється з появою гнізда.

Після прослуханого учні обмінюються судженнями

ІМІТАЦІЯ (від лат. *imitatio*) — 1. Наслідування, підроблення. 2. Виріб, який є підробкою під що-небудь. 3. Повторення музичної теми або мелодії одним з голосів безпосередньо за іншим голосом.

Висновок. Сойка імітує різні звуки, припиняє це робити, коли мостить гніздо. Марія усі три роки імітувала не тільки свої почуття, а й саме життя. У Євгена Гуцала є такий вислів : **«Людина багато в чому схожа на пташку: у ранній молодості нестримно тягне її з дому, вона ладна забути все, з усім розпрощатися, щоб знайти для себе інше, нове життя, а пізніше, коли стільки побачено й пізнано, незбагненна сила тягне людину повернутися назад, до рідного гнізда, туди, де народився, звідки подався у світи...»**

Безумовно, для щастя потрібно два сойчиних крила. Героїня свій вибір зробила. Час – для Массіно.

V. Рефлексивно-корективний етап уроку

Бесіда

- **Чи вважаєте ви закономірним, що Массіно прощає всі зв'язки з мужчинами, у яких Сойка так чесно зізнається?**

- **Чи зустрілися б вони, якщо б Марія не надіслала листа?**

- Як ви розцінюєте той факт, що вона першою пішла на примирення?
- Які якості повинні виробити в собі закохані, щоб не розлучатися?

Поради закоханим

Учні переглядають відео «Памятники закоханим»

- Чому складається враження, що Франко не завершив свою новелу? *(Автор залишає можливість зрозуміти, що філософія стосунків із самим собою вимагає прийняття рішень. Образ героя-адресата є уособленням боротьби між “естетикою” і “живим чоловіком”. Для кожної людини настає момент, коли необхідно зробити вибір, який істотно вплине на її життя).*

Обмін враженнями від почутого, прочитаного (за творчістю письменника)

- Чим сподобалась вам новела?
- Чи здатні ви зрозуміти людину, навіть якщо вона вам не подобається?
- Цей твір можна назвати новелою-сповіддю, новелою-освідченням. Висловіть власну оцінку твору. Чого він навчає?
- «Коли згадуєш той час, коли ти кохав, здається, що з тих пір більше вже нічого не трапилось», - так писав Ф. Моріак. Як перегукуються ці слова з роздумами Массіно?

Заключне слово вчителя

Жінка для Франка була святиною, але життя змушувало її страждати, переживати випробування,

бути квіткою в пилюці. Автор співчував своїй героїні, його любов всепрощаюча і світла. Письменник побудував сюжет з елементами інтриги, як цікаву історію, яку можна розповісти. Сюжетом править рух почуттів. Показано психологічні переживання, зосереджено увагу на нюансах. Передано моральний біль. Розглянуто філософію вини, кари, каяття. Врешті-решт головні герої перестають бути загубленими. Думки та настрої персонажів тримали нас в гіпнотичному стані, доки все не завершилось. Потрібно бути геніальною людиною, щоб з пережитого почуття створити прозу, яка потрібна не лише автору, а й усім. Сподіваюсь, що спостереження за долями героїв навчили вас цінувати життя, людські почуття.

VI. Підсумок уроку

VII. Домашнє завдання: Написати твір - роздум «Уміння прощати – велика наука». Створити кольоровий портрет героїні новели.

1.4. Урок з української літератури (10 клас)

Тема. Новелістична акварель “На камені” М. Коцюбинського. Майстерність художньої деталі та зорових образів. Своєрідність композиції. Образи Алі та Фатьми

Мета: проаналізувати перлину новелістики Коцюбинського «На камені» та її центральні образи – Фатьми та Алі, розвивати вміння аналізувати новелістичний твір, виховувати учнів на основі норм загальнолюдської моралі

ПЕРЕБІГ УРОКУ

*Моя душа розкрита для чужого болю,
як квітка для роси*

М.Коцюбинський

I. Емоційне налаштування на урок

(Учні переглядають фотографії під музику)

Вчитель

Не встигне сонечко розтопити міцний сніговий настил, а вже крізь зашкарублу крижану брилу пробиваються тендітні пуп'янки, розкриваючись назустріч весняному небу. Це шафран. Здається, ніби великі квітки виткнулися прямисінько із землі. Якщо ще холодно, то першими розвиваються листки. Якщо ж тепло, розкриваються великі зіркоподібні квітки темно-фіолетового, білого, жовтого чи оранжевого кольорів. Крокус, або шафран, символізує надію, силу та відродження .

Одержимий любов'ю до квітів... Таким постає Михайло Коцюбинський зі спогадів сучасників. Мало сказати, що Михайло Коцюбинський любив квіти. Він широко використовував у творах і листах назви близько 200 різних рослин. Цю чарівну квітку Михайло Коцюбинський, напевно, недаремно ввів у новелу «На камені».

II. Мотивація навчання

Поворотом щодо літературної форми у творчості М. Коцюбинського ми вважаємо 1902 рік, коли появилися новели "На камені» та "Цвіт яблуні" - ці твори

(попри раніше написаних в імпресіоністичних виявах новелах "В путях шайтана" та "Лялечка"), де подано глибший психологічний аналіз, ніж в попередніх, показують, що М. Коцюбинський вийшов на цілком нову стежку - стежку імпресіонізму.

III. Опрацювання навчального матеріалу

1. Проблемне запитання:

ЧОМУ М.КОЦЮБІНСЬКИЙ НАЗВАВ ТВІР «НА КАМЕНІ»?

2. Поглиблення літературознавчої компетентності учнів

Вчитель

Коцюбинський визначив свій твір як акварель.

У літературознавстві вважається усталеним таке визначення *акварелі* як жанру: короткий, фрагментарний літературний твір, в якому безпосереднє враження передається тонкими ліризованими пластично-зоровими образами. Популярна художня енциклопедія подає таке тлумачення слова *акварель* - живопис фарбами, що розводяться водою.

Учні переглядають картини, написані аквареллю, сучасних художників, обмінюються враженнями

3. Історія написання твору

У 1892 році Коцюбинському вдалося влаштуватись на посаду члена урядової філоксерної комісії, яка вела боротьбу зі шкідником винограду на території Молдавії і Криму (1892–1897). Це дало можливість письменнику, як він сам зазначає, «добре пізнати край, а також звичаї і мову тих народів, які заселяють його». Так виникли оповідання з життя молдаван і татар «Для загального добра», «На камені», «Під мінаретами».

4. Особливості жанру

Тут немає мови про побутові деталі чи описи, а подається ніби малюнок з життя. Письменник уміло передає найтонші психологічні переживання й почування від предмета, які сам ловить і фіксує.

Дуже ґрунтовно розглядає новелу "На камені" літературознавець О.Дорошкевич. Він пише, що "...композиція акварелі "На камені" надзвичайно оригінальна: даючи нібито малюнок з життя, автор жодного епізоду не виносить на перший план, а примушує читача головні епізоди переживати в собі, в своїй уяві.

У цьому перша риса імпресіонізму - замість детальних реалістичних описів давати тільки окремі натяки, "плями", тички, що вже показують шлях читачевій уяві. "Друга ж риса імпресіонізму - ставити на перший план психічні переживання героїв, а не фабулу творів".

З цією метою й природа, і музика, і бесіда з людьми - "все це в творі "На камені" спричинюється до того, що Фатьма виявляє свої настрої й шукає іншої стежки в житті". Нарешті, Коцюбинський дає тут цілком нове освітлення природи, яка асоціюється з психологічним станом Фатьми (її ненависть до моря, любов до гір). "Отже, в цьому освітленні природи, - каже Дорошкевич, - третя риса імпресіонізму".

Не дивно, що Коцюбинський новелу "На камені" назвав аквареллю. У ній справді переважають зорові образи, картини моря й гір виринають перед очима читачів, наприклад, змалювання бурі на морі.

Письменник вживає "кольорові" епітети - "біла піна", "стемніле море", "синя хвиля" тощо.

Взагалі у Коцюбинського переважають зорові враження і кольорові образи. Саме в цьому проявляється своєрідна особливість письменника, звернення до інших видів мистецтва, зокрема до засобів живопису. Власне, тому його описи природи вирізняються своєю пластичністю та мальовничістю і оригінальністю метафор. Зі спогадів сучасників письменника відомо, що він любив малювати. "Письменнику, - говорив Коцюбинський, - треба знати фарби, як і художникові, а для цього треба бути художником. Це б йому багато допомагало розбиратися в загальній кольоровій стихії і сприяло б утворенню гармонійного цілого з психологією моменту дії. Так би мовити, щоб фарби приходили на допомогу слову."

5. Бесіда

- ✓ Про що розповідає автор у новелі «На камені»? Стисло передайте зміст твору.
- ✓ Яка подія порушила спокій татарського села?
- ✓ Автор безпосередньо не говорить про те, що Фатьма та Алі покохали одне одного, але читачі розуміють це. Яка промовиста художня деталь говорить нам про кохання молодих людей?

Вона спинила очі на Алі, відтак спустила повіки і пройшла далі тихо і спокійно, як єгипетська жриця. Алі здалося, що ті очі пірнули в його серце і він поніс їх з собою. Над морем, лагодячи човна та курникаючи свої сонні пісні, він дививсь у ті очі. Він бачив їх скрізь: і в прозорій, як скло, та, як скло, дзвінкій хвилі, і на гарячому, блискучому на сонці камені. Вони дивились на нього навіть із філіжанки

чорної кави. Він частіше поглядав на село і часто бачив на кав'ярні, під самотнім

деревом, невизначну фігуру жінки, що була звернена до моря, немов шукала своїх очей.

Ні, не моря вона шукає, вона стежить за червоною пов'язкою на голові чужинця, немов сподівається, що побачить його очі - великі, чорні, гарячі, які їй сняться... Там, на піску, над морем, зацвіла тепер її любима квітка - гірський крокіс...

... а очі полонила татарка й не пускала од своїх.

Вчитель

Очі – дзеркало душі, саме вони розкрили найпотаємніші почуття молодих людей. Алі та Фатьма відчували близькість душ. Молоді люди порушують спокійне життя татарського села.

- Дайте оцінку вчинкам героїв, з'ясуйте причини та мотиви цих учинків.

Чи можна виправдати героїв?

6.Характеристика героїв

Фатьма жила в далекому гірському селі. Чоловік її різник, заплатив батькові більше, ніж могли дати свої парубки, і забрав у своє село, де не було рідних, подруг, близьких людей, не було навіть звідти дороги. Молода жінка часто стояла під самотнім деревом, з надією вдивляючись у рідну гірську долину, сподіваючись на визволення. Але якщо дерево зуміло пустити корені на голому кам'яному даху, то Фатьма так і не прижилася в цій людській пустелі.

Єдиною кольоровою плямою на тлі моря і сірих скель є постать молодого стрункого **Алі**. Жовті штани, синя куртка, червона хустка на голові виразно підкреслюють вроду молодого весляра, тим більше, що головний убір у творі стає виразною художньою деталлю.

Мемета автор порівнює з роз'юшеним цапом. Він щодня ріже овець, тому ніколи не розлучається зі своїм ножем, яким підступно вбиває Алі. Фатьма добре знає вдачу різника, тому обирає смерть.

7. Гра «Заповни анкету»

Ім'я	Фатьма
Національність	
Соціальний стан	
Місце народження	
Що любить	
Чого не любить	
Мрія	

Ім'я	Фатьма
Національність	Татарка
Соціальний стан	Дружина Мемета
Місце народження	Гірське селище
Що любить	Гірський крокус
Чого не любить	Шум моря
Мрія	Бути разом з Алі, повернутися з ним у гори

Ім'я	Алі
Національність	Турок
Місце народження	Схід, Смірна
Захоплення	Гра на зурні
Полюбляє	Шум моря
Мрія	Вирватися на волю з коханою

Ім'я	Мемет
Національність	Татарин
Місце народження	Татарське селище на березі моря
Рід занять	Різник

Не любить	Жіночої непокори
Мрія	Наздогнати втікачів і покарати

8. Скласти схему «Шлях до волі»

9. Відповіді на проблемне запитання

Молоді люди намагалися втекти з цієї кам'яної пустелі, де навіть душі людські перетворюються на камінь. Де, щоб врятувати родинну честь, люди здатні на вбивство.

Камінь – символ жорстокості. Фатьма тікає від каменю, але камінь вбиває її. Алі теж вбивають на камені, а потім його тіло викидають у море, де він пливе назустріч коханій.

Море – символ спокою, гармонії.

10. Тема, ідея новели

- Боротьба людини за щастя, свободу, любов в обмеженому мусульманськими звичаями соціумі.
- Прагнення героїв усіма силами вирватися на свободу з темряви та зла.

IV. Підсумки

- Перед вами улюблена квітка Фатьми крокус, кожна пелюстка являє собою незакінчене речення, яке ви маєте продовжити.

Я зрозумів...

Я захоплююсь...

Я засуджу...

Я усвідомив...

1.5. Урок з української літератури (10 клас)

Тема. *Образи нових жінок-інтелектуалок — талановитої піаністки Софії, гордої духом Марти, пристрасної і вольової художниці Ганнусі у новелі “Valse melancholique ” Ольги Кобилянської. Глибоке відтворення внутрішнього світу героїнь через мелодію вальсу*

Мета: познайомити учнів із змістом новели, розкрити тематику твору, проаналізувати образи жінок – інтелектуалок, формувати естетичні уподобання учнів, розвивати бажання гармонійно розвиватися.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. Емоційне налаштування на урок

1. Учні слухають вальс Шопена

2. Бесіда

- Ви любите музику?

- Чи уявляєте своє життя без неї?

- Як впливає музика на вас?

- Ми щойно прослухали вальс Шопена. І це зовсім не випадково: вчені довели, що 5—10 хв. прослуховування творів цього композитора пробуджують чуттєвість. А

це нам сьогодні (як і будь-коли) аж ніяк не зашкодить, тому що сьогодні на уроці ми будемо говорити про мистецтво, мрії, сподівання...

II. Мотивація навчальної діяльності учнів

Вчитель

Про вплив музики на особистість Ольги Кобилянської дізнаємося з автобіографічної, епістолярної, мемуарної та творчої спадщини письменниці. Музика в її житті відіграла чи не найважливішу роль: допомагала у хвилини розпачу та зневіри, підбадьорювала, надихала, не давала замкнутися в собі. Сім'я Кобилянських була творчо обдарована музикально. Ольга Кобилянська грала на фортепіано, лише два місяці навчаючись музичної грамоти, а ще грала на дрибмі та цитрі.

Письменниця знала багато українських, російських, німецьких пісень та романсів як, наприклад, «Ой ти, дівчино, зарученая», «Вже журавлі відлетіли», «И скучно, и грустно» М.Лермонтова, «Рече та стогне Дніпр широкий» Т.Шевченка, «Верховино, смутку ти наш», «Гуляли, гуляли...» та інші, про що свідчать записи у її альбомі, мемуарна, епістолярна, автобіографічна та творча спадщина. Улюбленим композитором Ольги Кобилянської був Ф.Шопен, а ще їй подобалася музика Ф.Ліста, Р.Шумана, Л.Бетховена, Ф.Мендельсона, В.Моцарта, Й.Брамса, М.Лисенка.

Письменниця згадувала: **«Любо спливали нам вечори у родинному гуртку... Музика, спів були одинокою насолодою для нас у маленькому гірському містечку. Ціла наша родина була безтямно залюблена у своїй музиці**

так, що іноді грали аж поза північ і то, що попало нам під руки: грали класичну музику, різні сонати або наші народні пісні».

«Пригадую, як Ольга Юліанівна розказувала, що сама на цитрі грала, що вся родина дома музикувала. Я, однак, не чула її гри, тому що письменниця уже після першого паралічу перестала зовсім грати», – згадує Олена Тимінська.

«...музику люблю пристрасно, і вона має на мене дуже сильний, майже потрясаючий вплив», – зізнається письменниця чеському етнографу Франтішеку Ржегоржу у листі від 17.01.1898 р.

У листі до Осипа Маковоя від 5.02.1898 р. Ольга Кобилянська пише: «Нині у Вас великий концерт і будете чути музику. Знаю, що будуть співати різні пісні, але «Гуляли, гуляли...» не будуть співати, а в мене понад се нема нічо. Я би навіть хтіла, щоби мені те співали, коли умру, так страшне люблю ту пісню»

Саме цю пісню та «Чуєш, брате мій...» на слова Богдана Лепкого виконували на могилі письменниці 23 березня 1942 року, проводжаючи її в останню путь.

Любов до народної музики жила у серці письменниці з дитинства: любила вона слухати музику та спів мандруючих циганів. У листі до Василя Стефаника від 20.06.1898 р. жаліється: «Нема у нас в Чернівцях цього року циганів-музикантів, як щоліта! Вони уміють людську душу розносити; так і виплекали в мені якийсь своєрідний слух для музики, а може, і з природи вже вдалася така...»

Щиро раділа письменниця з того, що були люди, які поділяли її точку зору, які мали спільні інтереси – від цього вона лише збагачувалася духовно. При кожному спілкуванні з друзями та прихильниками її творчості Ольга Кобилянська завжди цікавилася ставленням до музики. Своїми душевними переживаннями письменниця не раз ділиться з В.Стефаником, якого вважає найкращим другом. Про незвичайний вплив музики на неї, захоплення грою на цитрі пише йому у листі від 24.11.1900р.: «Я на цитрі граю щораз більше. Як Ви приїдете, я зможу вже гарно

заграти Вам. І ця цитра забирає багато часу – та се, бодай, щось любе, і я зовсім забуваюсь, коли граю».

Музика облагороджувала її, приносила моральне задоволення, і вона на цьому піднесенні хотіла подарувати приємні хвилини спілкування з музикою і близьким людям. У листі до Осипа Маковея від 17.02.1901 р. Ольга Кобилянська пише: «Пане Маковей, я граю тепер одну циганську пісню на цитрі, то є цигансько-російську... я її для Вас вчуса. Вона така прегарна, але заразом така смутна, що при ній всей усміх завмирає. Як ви її зачуєте, то ніколи не схочете, щоб Вам щось інше грати, як ту пісню. І я буду її Вам грати, скільки захочете, цілком потихонько і голосніше... Я рада, що зробила такий здобуток, вона Вам приємність зробить»

Музика, якою була оповита душа письменниці, має великий вплив і на її світовідчуття. Ліричними акордами пройняті багато її творів, у яких чітко відчутно автобіографічні нотки і в яких саме музика допомагає розкрити образи героїв.

Оголошення теми та мети уроку

III. Сприйняття та усвідомлення нового матеріалу

1. Історія написання твору

Вчитель

Уперше новелу надруковано 1898 року в «Літературно - науковому віснику». Як і багато інших творів О.Кобилянської, новела « Valse melancolique» має значною мірою автобіографічний характер. Письменниця порівнювала своє життя з життям однієї з героїнь твору Софії Дорошенко. У листі до Осипа Маковея від 17 лютого 1898 року вона писала: «Прочитали-сьте « Valse melancolique» і знаєте історію мого життя. Се моя історія. Більше не кажу нічого».

Валерія Врублевська написала про Ольгу Кобилянську чудову повість у 1989 році, у якій розповідає, що О.Кобилянська захоплювалася ідеями феміністичного руху, переймалася проблемами емансипації жінок. Згадайтеся, як називається повість В.Врублевської про письменницю.

Е										А
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---

(«Емансипатка»)

- Як тепер називається політика, спрямована на зрівнювання прав та свобод жінок і чоловіків

Г										А
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---

(Гендерна)

Інсценізація

Подаємо уривок з повісті для кращого розуміння ідеї фемінізму в інтерпретації Кобилянської.

Берта Міллер

- Як тобі поводитьися, Ольго? Я чула, що дома у вас негаразд? Батько хворіє, з Євгенією щось недобре. Багато говорять про неї і доктора Окуневського.

Ольга

- Воліла б бути деінде, ніж дома. Чи уявляєш ти собі, що то значить бути зайвим?

Берта Міллер

- У власній родині?

Ольга

- Так, у власній родині. Я не належу до жінок, у яких головна філософія віддатися.

Берта Міллер

- Вмієш ти, Ольго, так гарно вбирати свої думки в слова, що часом здається, тільки так має бути. Але чи розумієш ти, що то є справжнє убожество?

Ольга

- Ти гадаєш, я на нього приречена?

Берта Міллер

- Можливо, якщо будуватимеш своє життя згідно з своїми переконаннями.

Ольга

- Це єдиний шанс уникнути гіршого з убожеств – духовного. Я хочу, що моє життя було відповідне моїй натурі і моїм переконанням. Чому Озаркевичі, чому Окуневські можуть хотіти цього, а я ні?

Берта Міллер

- Тому, що вони мають багатих родичів. Мила моя дівчино, послухай стару Берту. Врешті-решті мудрому не гріх вислухати пораду. Мене соціальні питання не обходять, для цього є багато студентів, філістерів та інших божевільних. Ти не маєш поняття про нужденне існування. Чоловіка, який з тобою одружиться, мушиш вітати, як ангела-спасителя.

Ольга

- Ніколи, Берто, ніколи! Краще вмерти!

Берта Міллер

- Йой, моя мила! Не вмирається воно так легко. Коли помер мій чоловік, я так само думала про смерть. Не знаю – чому не вмерла. Як і не знаю – чому живу... Всі вдовиці, Ольго, і старі панні – ніщо!

Ольга

- Я не могла б зносити на собі чиєсь панування.

Берта Міллер

- Тож як жити хочеш?

Ольга

- Я хочу жити для жіночої ідеї...

Берта Міллер

- Ти хочеш присвятити своє життя жіночій ідеї? Блискуче, тепер це модно! Серед жінок з'явилася нова хвороба.

Ольга

- Маєш рацію, справді, хвороба, але як кожна хвороба, видно, вона має і свої подразники. Значить, треба шукати ліки. Мої ідеї стануть ними.

Берта Міллер

- Я мрію не про щастя. Мені вистачить гармонійного існування.

Ольга

- Не знаю, що ти маєш на увазі, але я переконана, що твої погляди на власне життя є причиною твоїх страждань. Вони тримають твою душу у найстрашнішій дисгармонії.

Вчитель

У вісімнадцятирічному віці Ольга знайомиться із Софією Окуневською – освіченою дівчиною, яка згодом стала першою на Буковині жінкою-лікарем, і Наталею Кобринською, письменницею і громадською діячкою, яка боролася за емансипацію жінок. Саме вони вселяють надію, що жінка також може реалізувати себе і радять писати твори українською мовою.

У 1898 р. письменниця побувала на Франковому ювілеї у Львові, де познайомилася з багатьма культурними діячами. А через рік відвідала Київ, зустрілася з Коцюбинським, М.Лисенком, М.Старицьким. Поїздка справила неймовірне враження. На запрошення Косачів письменниця побувала на їхньому хуторі Зелений Гай, що на Полтавщині. Саме тут вона здружилася з Лесею Українкою. Вони систематично листувалися.

- **Що ж таке емансипація ? (Емансипація –(від лат. терміна “звільнення сина від батьківської влади”) звільнення від залежності, скасування якихось обмежень. Поняття “емансипації жінок” в різний історичний час мало різне значення . У ХІХ-ХХ ст. воно означало боротьбу жінок за рівні з чоловіками права)**

- **О.Кобилянська захопилась ідеями емансипації і фемінізму. Що вам відомо про фемінізм ? (Феміністичний рух базувався на тому, що в суспільстві несправедливо брали верх чоловіки, а їхні домінування в суспільному та громадському житті пов’язане з патріархальними пережитками. Жінки-феміністки борються за рівну участь з чоловіками у громадському та приватному житті).**

3. Бесіда за змістом прочитаного

- **З ким ми знайомимося на початку твору?**

- **Що нам відомо про Марту та Ганну?**

- **Про що мріють дівчата?**

- **Чи можемо ми вважати Марту та Ганну типовими представницями тогочасного дівоцтва Буковини?**

- **Чому дівчата вирішили запросити ще одну дівчину на квартиру?**

- Яке враження справила Софія на дівчат?

- Ганна мріяла стати художницею, Марта – вчителькою, про що мріяла Софія? *(Софія Дорошенко, героїня твору «Valse melankolique», – творчо обдарована особистість, заповітна мрія якої – закінчити консерваторію і стати піаністкою. Подруги так і називали її – музика).*

- Безрадісне життя і чарівна музика – контрасти, які спричиняють драму душі талановитого митця. Але що допомагає вистояти? *(«Загадкова сила музики» допомагає вистояти. «Грала етюд Шопена ор.21 чи 24... Кілька разів раз по раз... Душа стала здібна розуміти музику... Кімната стала мінитися. В неї напливали лагідно, одностайними хвилями, один по другім, звуки. Все звуки й звуки... Хвилюючи сильніше й слабше, піднімаючися високо й спадаючи знов, заповняючи широкий простір собою»)*

Учні слухають етюд Шопена № 21

- Що спричинило смерть Софії? *(Дядько, єдина надія, відмовився її утримувати у Відні. Зі сльозами на очах, прибита горем, із відчаєм у душі вона сідає за фортепіано і у темній кімнаті починає грати. Та музика – стан душі)*

Вчитель:

Через весь твір проходить мотив меланхолійного вальсу, який повторюється так символічно – тричі. Сильний стресовий стан дівчини доводить її до відчаю, фізичного та душевного болю. Символічно, що з останніми акордами зіграної мелодії, обірвалася струна, як і струна життя талановитої піаністки, яку «музика позбавила життя»

Учні слухають меланхолійний вальс

Лунає вальс в пустій кімнаті,
Як він зажурено звучить!
І слухає його вдесяте
Та тиша, що ось тут стоїть.

Легкий початок, граціозність,
А далі ціла боротьба.
І хочеться лиш крикнути: "Досить!"
Та не скажу оці слова.

Софі створила із печаллю,
І смутком знов оповила,
І стільки горя, стільки жалю!
Вона в ньому передала.

Нема Софі та ще витає -
Її неспокій раз у раз.
Ніхто вже більше не зіграє
Отой "меланхолійний вальс".

- На жаль, життєві обставини часом сильніші за прагнення людини.

Дівчина через брак коштів не може продовжувати навчання. Найзаповітнішій мрії Софії не судилося збутися. Як склалася доля в Ганни? Марти?

IV. Підсумки

1. Рефлексія

Довершений

Реалістичний

Містичний

Фатальний

Сольний

Лячний

Сімейний

Досконалий

V. Домашнє завдання: прочитати твір «Людина»

1.6. Урок з української мови (10 клас)

Тема. *Стилістичні засоби фонетики, лексикології, фразеології.*

Словотворчі засоби стилістики (повторення)

Мета: повторити вивчене за рік, узагальнити й систематизувати вивчене, підбити підсумки навчальних досягнень десятикласників, розвивати здатність до самооцінки, виховувати любов до прекрасного.

П Е Р Е Б І Г У Р О К У

I. Формування позитивної настанови

У ч и т е л ь. У різних традиціях реалізація потенційних можливостей зображується як квітка, що розпускає свої пелюстки. На Заході - це троянда або лілея, на Сході - лотос.

Лотос - символ священний...

Дух його світлий та чистий.

Жодний бруд не торкнеться пелюстки.

Природа подарувала нам чарівні лотоси різних кольорів. Щоб дізнатися наскільки ви готові до реалізації своєї можливостей на уроці, оберіть лотос, який вам подобається.

Червоний лотос, за переказами, продовжує життя, повертає молодість та красу. Ваш вибір свідчить про потяг до активної самореалізації, бажання домогтися успіху, залучивши завзяття та наполегливість.

Блакитний лотос єгиптяни називають небесною лілеєю. Ваш вибір свідчить про те, що в океані життєвих випробувань, ви завжди оберете правильний курс.

Зараз ви готові до розкриття своїх творчих можливостей.

Рожевий лотос Геродот називав ранковою квіткою, що пелюстками освітлює вкриту мороком землю.

Ваш вибір переконує, що ви налаштовані освітити всіх присутніх своїми знаннями.

У Китаї лотос шанують як священну рослину, що уособлює чистоту та силу, здатну до перетворень.

Можливо, ваш вибір попереджає, що ви поки що не готові до активної роботи на уроці, але здатні знайти в собі сили для плодотворних змін.

Ми з'ясували символіку лотосу. А тепер розглянемо лексичне значення цього слова.

Лотос, - у, ч.. Південна водяна рослина родини лататтєвих із великими красивими квітками та їстівними плодами. Вважається священною рослиною.

Лотос вважається також символом натхнення. Отже, бажаю вам натхненної праці на сьогоднішньому уроці.

II. Оголошення теми та мети уроку.

III. Організація навчальної діяльності.

Б е с і д а.

✿ Доведіть, що слово «стиль» багатозначне. Розкажіть про його походження.

✿ Яким чином пов'язані мова та мовлення?

✿ Що вивчає стилістика мови? Чому її друга назва - практична стилістика?

✿ Що вивчає стилістика мовлення? Чому стилістику мовлення називають функціональною стилістикою?

✿ Які стилі сучасної мови ви знаєте? Назвіть особливості кожного з них.

✿ З якими розділами науки про мову пов'язана стилістика? Яким чином?

- **Прочитайте текст. До якого стилю він належить? Доведіть. Поясніть правопис виділених слів.**

Давня **індійська** легенда розповідає, що коли **Будда** мав з'явитися на світ, то всі квіти **царського** саду: білі, червоні, сині - **розкрилися** й немов завмерли в **очікуванні** великого дива, а в мить **народження** Будди з неба впав щедрий дощ із чарівних лотосів. Коли народився Будда, до нього підбігли слуги, щоб підтримати,

але він устав і пішов сам, і всюди, де ступала його нога, виростили величезні, **неперевершені** у своїй красі квіти.

- Зробіть синтаксичний розбір останнього речення.

У ч и т е л ь. Стародавні єгиптяни помітили, що квітка лотосу спливає на поверхню води й розпускається разом із заходом сонця та занурюється у воду, коли сонце сходить. Вони вбачали в цьому явищі таємничий зв'язок між лотосом та рухом небесних світил.

- Що таке троп?

- Дайте визначення поняття «алегорія».

- Які бувають епітети?

- Що таке алітерація? Асонанс?

- Прочитайте поезію, дотримуючись норм вимови, виконайте орфоепічний аналіз виділених слів.

Боїться квітка лотос,

Як **сонячне** сяйво йде,

Ясне чоло схилила

І ночі замріяно жде.

Коли ж коханий місяць

Промінням розбудить її, -

Навстріч йому **розтуляє**

Вона **пелюстки** свої.

Цвіте, й росте, і прагне

До ніжних місячних рук,

І тане, і пахне, і плаче

З любові й любовних мук. (*Генріх Гайне, переклад Лесі Українки*).

- Пригадайте, що таке персоніфікація. Знайдіть цей троп у творі. Як персоніфікація впливає на образність тексту?

У ч и т е л ь. Здавна жінки Сходу квіточками лотосу прикрашали зачіски, одяг. Епітети прикрашають нашу мову.

- Перепишіть текст, вставляючи замість крапок пропущені слова. Поясніть, як від цього змінилося висловлювання. Обґрунтуйте стилістичну роль епітетів, дібраних автором.

На воді лежали ... листки латаття, а поміж них жовтіли голівки лілей. Ці ... цяточки чомусь здавалися тут зайвимиякийсь ... і ... колір не пасував до ... плеса й ... зелені, що була навколо.

І раптом я побачив серед ... одну ... лілею. Вона не стирчала, як її ... сусідки, а вільно лежала на воді. Її ... черенці були як ... руки, що обережно й турботливо тримали вінчик ... пелюсток. Кожна пелюсточка була окремо від інших, але всі разом вони утворювали таку ... гармонію форм і фарб, що не можна було відірвати очей. Ця ... лілея була немов ... зірочка в ... небі, немов ... обличчя серед інших ... тобі облич.

Довідка. Зелені, жовті, жовтий, восковий, мертвий, голубого, буйної, жовтих, білу, темно-зелені, широкі, ласкаві, добрі, білих, дивовижну, біла, ясна, синьому, миле, байдужих.

У ч и т е л ь. Люди здавна помітили дивовижну властивість лотосу: він завжди випромінює чистоту та свіжість, хоча зростає з імистої води. А все тому, що пелюстки та листя квітки мають особливу структуру. Вони відштовхують брудну воду.

- Пригадайте, що вивчає будова слова та словотвір?

- Зробіть словотворчий та морфемний розбір виділених слів.

Особливого розвитку в Давньому Єгипті зазнала математика. Але числова система *єгипетських* математиків була досить складною. Жодних спроб надати цифрам *позиційного* значення не робилося. Рисочка завжди позначала одиницю, дужка – десяток, хвиляста мотузка – сотню, квітка лотосу – тисячу. Щоб *написати*, наприклад, дев'ять тисяч, потрібно дев'ять разів підряд намалювати лотос. Не дивлячись на це, єгипетські писарі ухитрилися розв'язувати складні задачі. У геометрії вже визначалася площа квадрата, *трикутника*, трапеції, кола, зрізаної

піраміди і відношення довжини кола до його діаметру (останнє з помилкою всього на дві сотих).

У ч и т е л ь. Вважається, що біополе лотосу здатне нейтралізувати будь-яку негативну енергію, додати сили втомленим. З новими силами виконайте наступне завдання.

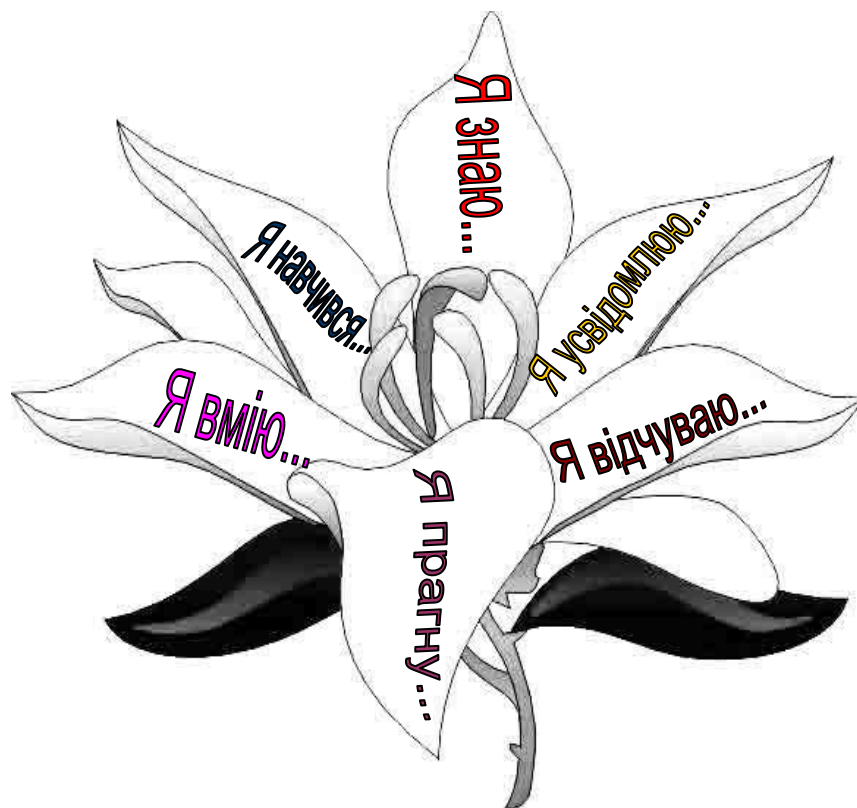
- Утворіть просту форму вищого і найвищого ступенів порівняння прикметників.

Стрункий, ніжний, веселий, видний, дорогий, ясний, пахучий, гіркий, далекий, низький, слизький, в'язкий, синій, високий, рідний, милий, чистий, охайний, гарний, добрий, малий.

IV. Контрольно - оцінювальний етап.

Рефлексія «Квітка знань»

- Продовжте речення

У ч и т е л ь. На Сході вірять, що людині, яка думає лише про збагачення, забуваючи про духовний світ, необхідно носити при собі пелюстки лотосу або хоч

півгодини сидіти біля цієї квітки, щоб свідомість людини змінилася. Отже, лотос також є символом духовного самовдосконалення: в якому б середовищі, гарному чи поганому, не була людина, вона завжди повинна зберігати духовну чистоту.

- Пригадайте, що символізує в християнстві лілея? (Лілея – символ чистоти, непорочності. Її тримав у руці архангел Гавриїл, коли з'явився до Марії сповістити про майбутнє народження Христа).

Рефлексія «Квітка побажань».

- Висловіть одне одному від чистого серця побажання на майбуття.

(Учитель підбиває підсумки за рік, характеризує роботу кожного школяра, дає рекомендації на літні канікули).

ВИСНОВКИ

Потрібно враховувати індивідуальні можливості учнів, переваги різних видів сприймання: акценти на зорове, аудіальне, кінестетичне. Як свідчать результати досліджень провідних фахівців із нейролінгвістики, 30% учнів запам'ятовують 75% того, що говорили на уроці; 15% найліпше вчаться за допомогою тактильних (таких, що сприймаються дотиком) відчуттів; ще 15% становлять учні, які віддають перевагу кінестетичному методу (тобто вчаться тоді, коли виконують якісь фізичні дії). 40% дітей запам'ятовують $\frac{3}{4}$ того, що бачили на уроці. Зазвичай в одній особі поєднуються різні типи сприйняття інформації.

А тому перед одним уроком варто дати прослухати уривок музичного твору, перед іншим — оглянути ілюстративний матеріал; на основі їх зобразити свій емоційний стан, дібрати зі словника емоційних термінів слова, за допомогою яких учні зможуть описати свій стан.

Підбиваючи підсумки, хочеться процитувати слова професора Б.І.Степанишина: “Творчий підхід до своєї праці веде до виникнення індивідуального стилю вчителя, основою якого є загальна і предметна професіограма, а в них — національна та релігійна свідомість, громадянська зрілість і морально-етична чистота, захопленість учительським фахом у поєднанні з глибоким знанням свого предмета, доброта серця і справедливість, досконале знання дидактики і педагогічної психології, чистота і багатство усного та писемного мовлення, його образність, вправність і натхнення у виразно-художньому читанні”.

«Початок – половина цілого» – ці повчальні слова Піфагора стали афоризмом.

Початок будь-чого – це пролог, прелюдія, увертюра. Це створення трампліну, від якого можна відштовхнутися в русі. Початок прокладає шлях, створює умови для наступної роботи.

Як відомо, в дореволюційні часи уроки починалися з читання молитов та земних поклонів. У православній педагогіці вважалося, що молитва, яка прославляє Бога, дозволяє піднятися над утилітарно-практичним характером навчання. Відомо,

що Іоан Кронштадтський починав свої уроки в гімназії з такого звернення, до дітей:
«Здрастуйте, люб'язні діти! Здрастуйте, дорогі, безцінні діти Отця Небесного!»

Тож, чи не використати і цей досвід.

* * *

Пошли нам, Боже,
Маленький дітям,
Щастя, здоров'я,
На довгі літа!
Щоб виростили
Розумні й сильні,
Душею чисті
І серцем вільні.

К.Перелісна

* * *

Боже великий, єдиний,
Нам Україну храни;
Волі і світла промінням
Ти її осіни.

Світлом науки і знання
Нас, дітей, просвіти,
В чистій любові до краю
Ти нас, Боже, зрости.

О.Кониський

Молитва перед навчанням

Милосердний Господи, пошли нам благодать Духа Святого, що подає розум і зміцнює духовні сили наші, щоб ми, уважно переймаючи науку, вирости Тобі, Творцеві нашому, на славу, батькам нашим на радість, Україні на користь.

С.Т.Шацький в 30 роках ХХ сторіччя писав: «Я впевнений, що і початок роботи, і середина, і кінець можуть бути обдумані з точки зору того, як її технічно проводити і тим самим значно підвищити продуктивність занять вчителя». Технологічний підхід до початку уроку доповнюється психологічним: «Початок занять. Учитель приходить до класу й намагається, глянувши на вираз облич своїх дітей, якимось чуттям зрозуміти, з чого треба починати роботу, і, таким чином, у нього починає проявлятися творчість... треба відчути всю групу дітей і шляхом швидкого орієнтування почати з того, що на даний момент проходить».

Треба пам'ятати, що початок уроку, стан учителя в ці хвилини впливає на якість уроку, на стан і навчання учнів та відбивається на результатах їхньої роботи.

Канадські вчителі Анна Форестер і Маргарет Рейнгард наголошують на важливості приємної атмосфери у класі: «Коли після того, як ви зайшли до класу, всіх огорнула приємна атмосфера, – значить перший крок зроблено: учнів налаштовано на настрій, який сприятиме ефективному навчанню».

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Алексєєва М. І. Мотиви навчання учнів. — К.:Радянська школа, 1974.—115 с.
- 2.Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. - К.: Либідь, 1998.- 558 с.
- 3.Алексюк А. М. Загальні методи навчання в школі. — К.: Радянська школа, 1981. — 214 с.
- 4.Баршай Л. С. Індивідуалізація пізнавальної самостійності школярів // Початкова школа, 1991. —№12.-С. 18-20.
- 5.Беляєв С. Б. Рівні активності учнів у навчально-пізнавальному процесі // Наукові записки кафедри педагогіки. - Харків: Основа, 1999. - С. 94- 98.
- 6.Богопольський А. О. Як індивідуалізувати навчальний процес// Радянська школа. — 1991. —№ 7. - С. 75-77.
- 7.Ващенко Г. І. Методи навчання. — К.: Освіта,1996.-256 с.
- 8.Володько В. М. Індивідуалізація і диференціація навчання //Педагогіка і психологія. — 1997. —№4. -С. 17-23
- 9.Вукіна Н.В., Дементієвська Н.П. Критичне мислення: як цього навчати. Науково-методичний посібник. – Х.: Видавнича група «Основа»: «Тріада + », 2007.-112с.
- 10.Грабовська І, Киричук О. Формування позитивної мотивації діяльності особистості // Рідна школа. - 2001. -№ 5. -С. 18-19.
- 11.Захарчук Н. Новий напрямок у навчанні , нові можливості розвитку дітей // Початкова школа —2000. - № 1 .
- 12.Евдокимов В. Й., Олейник Т. А., Горькова С. А., Микитюк М. В. Практикум по розвитку критического мышления. — Харьков: Торнадо, 2002. — 143 с.
- 13.Ермаш Г. Л. Творческая природа искусства. -М.: Искусство, 1997. -320
- 14.Иванова С. Ф. Вместе искать истину. — М., 1989.
- 15.Ивин А. А. Основы теории аргументации. — М., 1997.
- 16.Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. Методичний посібник. - К.: А.П.Н., 2003.

17.Казанцева І. Творча діяльність як засіб формування міцності знань школярів // Рідна школа. —2001. -№2. -С. 26-28.

18.Кирсанов А. А. Индивидуальная учебная деятельность учащихся. — Казань, 1980. — 63 с.

19.Коберник Г. І. Індивідуалізація і диференціація навчання в початкових класах: теорія і методика. —К.: Науковий світ, 2001. - 213 с.

20.Коберник Г. І. Коберник О. М. Активізація навчально-пізнавальної діяльності школярів // Рідна школа. -1999. -№12.

21.Козлова В. Т. Индивидуальность учащегося и индивидуальный подход. — М.: Знание, 1992. —80с.

22.Коменський Я. А. Вибрані педагогічні твори у2-хт. -К., 1992. -Т. 1.

23.Концепція середньої загальноосвітньої школи України. - К., 1990.

24.Навалокова Н.П. Практична педагогіка. 99 схем і таблиць. - Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 117с.

25.Садкіна В.І. 101 цікава педагогічна ідея. Як зробити урок. - Х.: Вид. група «Основа»,2008.